

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Gabrielės Grigonytės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Nuteistųjų elektroninio monitoringo teorinės ir praktinės problemos
Theoretical and Practical Problems of Electronic Monitoring of
Convicts**

Vadovas: asist. dr. Paulius Veršekys

Recenzentas: lekt. Darius Prapiestis

Vilnius

2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas nuteistųjų elektroninis monitoringas Lietuvos Respublikoje, atskleidžiant jo sampratą, teisinį reglamentavimą ir taikymo procedūrą bei išskiriant bendruosius visam elektroniniam monitoringui keliamus tikslus. Taip pat nagrinėjama elektroninio monitoringo kaip instituto istorinė raida per teisinio reglamentavimo kaitos ir statistinių duomenų analizę. Darbe atliekama elektroninio monitoringo formų sistemos analizė, kuria remiantis identifikuojamos teorijoje ir praktikoje kylančios nuteistųjų elektroninio monitoringo problemos.

Pagrindiniai žodžiai: nuteistieji, stebėjimas, elektroninis monitoringas, apykojė.

This paper analyses the electronic monitoring of convicts in the Republic of Lithuania, revealing its concept, legal regulation and application procedure, as well as highlighting the general objectives of all electronic monitoring. It also examines the historical development of electronic monitoring as an institute through the analysis of changes in legal regulation and statistical data. The work includes an analysis of the system of electronic monitoring forms, on the basis of which the problems of electronic monitoring of convicts that arise in theory and practice are identified.

Key words: convicts, observation, electronic monitoring, ankle bracelet.

TURINYS

IŽANGA	2
1. NUTEISTŪJŲ ELEKTRONINIS MONITORINGAS.....	5
1.1. Elektroninio monitoringo istorinė raida.....	5
1.2. Elektroninio monitoringo sąvoka ir tikslai	16
1.3. Nuteistųjų elektroninio monitoringo teisinis reglamentavimas ir taikymo procedūra	22
2. ELEKTRONINIO MONITORINGO FORMŲ SISTEMA	26
2.1. Elektroninis monitoringas kaip kardomoji priemonė baudžiamojo proceso metu	26
2.2. Elektroninis monitoringas kaip probacijos priežiūros priemonė	35
2.3. Elektroninis monitoringas kaip kriminalinė bausmė	43
IŠVADOS	48
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59

IŽANGA

Temos aktualumas. Nusikalstamumas visada buvo ir bus didžiulis iššūkis valstybei, o jo mažinimas – vienas iš svarbiausių valstybės siekiamų tikslų. Lietuvoje suimtųjų ir nuteistųjų skaičius įkalinimo įstaigose (235), tenkantis 100 tūkst. gyventojų yra apie du kartus didesnis, nei visų Europos Sąjungos valstybių narių vidurkis (126), todėl laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų, tenkančių 100 tūkst. Lietuvos gyventojų, skaičius ženkliai skiriasi nuo Europos Sąjungos vidurkio (Elektroninio monitoringo sistemos naudojimo strategija, 2021). Rezultatas – įkalinimo įstaigų perpildymas, nusikaltimų recidyvo skatinimas, neužtikrinama veiksminga nuteistųjų resocializacija, didelės valstybės biudžeto išlaidos ir pareigūnų darbo krūvis bei kitos problemos. Būtent tai lemia poreikį valstybei ieškoti teisinių nuteistųjų skaičiaus mažinimo sprendimo priemonių, iš kurių viena – galimybė pasiekti bausmės tikslus efektyviai kontroliuojant asmens elgesį laisvėje taikant elektroninį monitoringą.

Nuteistųjų elektroninis monitoringas – pakankamai naujas institutas, inkorporuotas į Lietuvos baudžiamąją justiciją tik 2012 m. Pradėjus taikyti elektroninio stebėjimo priemones praktikoje pastebimi teigiami rezultatai, todėl šio instituto ribos per 10 jo taikymo metų yra nuolat plečiamos. Manytina, kad dėl šios priežasties nuteistųjų elektroninio monitoringo temos analizė yra aktuali tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu, atsižvelgiant į tai, kad kiekvieną teisės normą, kuria yra papildomas baudžiamasis įstatymas, lydi atitinkama jos aiškinimo ir taikymo problematika. Laikomasi nuomonės, kad problemų identifikavimas turėtų skatinti jų sprendimo būdų paiešką bei užtikrinti veiksmingesnį elektroninio monitoringo taikymo procesą ateityje, o informacijos apie elektroninį monitoringą sklaida – palankesnę visuomenės požiūrį į alternatyvių laisvės atėmimui priemonių taikymą.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra atskleisti nuteistųjų elektroninio monitoringo teorines ir praktines problemas.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti šį tikslą yra svarbu:

- 1) Nagrinėti elektroninio monitoringo kaip instituto istorinę raidą per teisinio reglamentavimo kaitos ir statistinių duomenų analizę.
- 2) Remiantis įvairiais šaltiniais atskleisti elektroninio monitoringo sampratą bei išskirti bendruosius visam elektroninio monitoringo institutui keliamus tikslus.

- 3) Supažindinti su nuteistųjų elektroninio monitoringo teisinio reglamentavimo ir taikymo procedūros ypatumais vadovaujantis naujausiomis teisės aktų redakcijomis.
- 4) Analizuoti elektroninį monitoringą per jo formų sistemą: kaip kardomąją priemonę baudžiamojo proceso metu, kaip probacijos priežiūros priemonę ir kaip vieną iš kriminalinių bausmių.
- 5) Remiantis elektroninio monitoringo formų sistemos analize identifikuoti teorijoje ir praktikoje kylančias problemas.

Darbo objektas. Magistro darbo objektas yra nuteistųjų elektroninio monitoringo teorinės ir praktinės problemos, atskleidžiamos per elektroninio monitoringo istorinę raidą, sampratą, tikslus, teisinio reglamentavimo ir taikymo procedūrą bei elektroninio monitoringo formų sistemos analizę.

Tyrimo metodai. Rengiant šį darbą buvo naudojamosi tokiais mokslinio tyrimo metodais:

1. **Lingvistinis metodas** – naudojamas darbe minimų sąvokų išaiškinimui.
2. **Istorinis metodas** – naudojamas analizuojant elektroninio monitoringo istorinę raidą, jo inkorporavimo į Lietuvos baudžiamąją justiciją priežastis, teisinio reglamentavimo pasikeitimus bei elektroninio monitoringo taikymą praktikoje 2012-2022 m. laikotarpiu.
3. **Aprašomasis metodas** – pasitelkiamas apibūdinant atskiras elektroninio monitoringo sistemos formas bei skirtingas sampratas teorijoje.
4. **Teleologinis metodas** – naudojamas atskleidžiant teisės normų turinį bei įstatymų leidėjo tikslus priimant atitinkamus teisės aktų pakeitimus.
5. **Lyginamasis metodas** – pasitelkiamas lyginant skirtingas teisės aktų redakcijas, reglamentuojančias elektroninį monitoringą, taip pat lyginant statistinius 2012-2022 m. laikotarpio duomenis.
6. **Loginis analitinis metodas** – pasitelkiamas atliekant norminių teisės aktų bei teismų praktikos analizę, siekiant nustatyti reikšmingiausias teisinio reguliavimo pasikeitimus ir išskirti pagrindines teorijoje ir praktikoje kylančias problemas.

Darbo originalumas. Elektroninis monitoringas yra pakankamai naujas institutas, inkorporuotas į Lietuvos baudžiamąją justiciją tik 2012 m. bei nuolat plečiantis savo taikymo ribas. Šis institutas analizuojamas tokių Lietuvos mokslininkų kaip S. Mesonienės, R. Uscilos, G. Sakalausko, S. Nikarto, S. Bikelio, G. Švedo, J. Levon ir kt. publikacijose bei E.

Losio disertacijoje. Taip pat 2016 m. Vilniaus universiteto Teisės fakultete apgintas E. Stasiukevičiūtės magistro darbas tema „Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis užsienio šalyse ir Lietuvoje“. Fragmentiškai elektroninis monitoringas apžvelgiamas ir R. Marcinauskaitės, V. Meidutės, M. Dervinytės ir kt. autorių darbuose.

Tačiau pažymima, kad daugelis publikacijų yra 2004 m. – 2016 m. laikotarpio, kuomet elektroninis monitoringas nebuvo įtvirtintas Lietuvos teisiniame reguliavime arba tik formavosi jo kaip instituto taikymo praktika. Taip pat priduriama, kad kitų autorių darbuose atliekama lyginamoji Lietuvos ir užsienio valstybių elektroninio monitoringo analizė, fragmentiškai apžvelgiama tik viena iš elektroninio monitoringo sistemos formų. Atsižvelgiant į jų turinį – aktuali išsamesnė nuteistųjų elektroninio monitoringo ir skirtingų jo sistemos formų analizė Lietuvoje.

Atkreipiamas dėmesys, kad 2020 m. liepos 1 d. buvo pakeisti analizuojami temai aktualūs Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bei Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso straipsniai, kuriais išplėstos elektroninio monitoringo taikymo ribos ne tik lygtinai paleidžiamiems asmenims, bet ir probuojamiems asmenims, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidedamas, taip pat laisvės apribojimo bausme nuteistiems asmenims. Todėl kyla poreikis vadovaujantis teisės aktais, teismų praktika bei mokslininkų publikacijomis apžvelgti šiuos pasikeitimus ir išskirti teorijoje ir praktikoje su nuteistųjų elektroniniu monitoringu kylančias problemas.

Svarbiausi šaltiniai. Pagrindiniai darbo šaltiniai yra norminė literatūra – tai įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, įstatymų projektai, jų aiškinamieji raštai, reglamentuojantys nuteistųjų elektroninį monitoringą – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas ir kt. Taip pat Lietuvos autorių mokslinės publikacijos, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bei Lietuvos probacijos tarnybos pateikiamos statistinės ataskaitos ir teismų praktika.

1. NUTEISTŪJŲ ELEKTRONINIS MONITORINGAS

1.1. Elektroninio monitoringo istorinė raida

Elektroninio monitoringo teorinė ir praktinė taikymo problematika pradėta nagrinėti XX a. viduryje. Pirmą kartą nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis rašytinėje literatūroje buvo paminėtas 1960 m., kai du Harvardo studentai Ralph Kirkland Gable ir William S. Hurd sukūrė elektroninio stebėjimo prietaisą (kulkšnies juosta) ir aprašė galimybę elektroninių prietaisų pagalba stebėti nuteistuosius. Šis nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis įrankis buvo patentuotas 1964 m. (Schwitzgebel, 1965, p. 45). Tad pirmiausiai toks institutas pradėtas taikyti Jungtinėse Amerikos Valstijose. Tuo tarpu Europoje šios technologijos pradėtos diegti šiek tiek vėliau – XX a. pabaigoje, tokiose valstybėse kaip Anglijoje ir Velse (1991), Švedijoje (1994), Nyderlanduose (1995), Škotijoje (1998), Belgijoje (1998) ir Prancūzijoje (2000), o XXI a. elektroninis monitoringas pradėtas vykdyti ir Portugalijoje (2002), Estijoje (2007), Norvegijoje (2008), Lenkijoje (2009) bei kitose valstybėse (Frase, Tonry, 2001 cituota Mesonienė, 2009, p. 207).

XX a. 9–ajame dešimtmetyje pastebimas tiesioginis elektroninio stebėjimo priemonių taikymo skatinimas tarptautiniuose teisės aktuose. Minimaliose standartinėse taisyklėse dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisyklėse), patvirtintose Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1990 m. gruodžio 14 d. Rezoliucija Nr. 45/110, įtvirtinama bendra valstybių Jungtinių Tautų Organizacijos narių nuostata taikyti priemones, nesusijusias su laisvės atėmimu, siekiant riboti įkalinimo taikymą (Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcija, 2007). Taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias priemones skatina ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1992 m. spalio 19 d. Rekomendacija Nr. R (92)16 „Dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių“ bei Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1999 m. rugsėjo 30 d. Rekomendacija Nr. R (99)22 „Dėl kalėjimų perpildymo bei kalinių skaičiaus augimo“, kurioje pažymima, kad taikant visuomenės sankcijas ir priemones vietoj laisvės atėmimo bausmių būtina atkreipti dėmesį į elektroninį monitoringą. Taip pat šioje rekomendacijoje nurodoma, kad įkalinimo ir visuomenės sankcijų bei priemonių taikymas turi būti įstatymiškai patvirtintas bei praktiškai taikytinas, neatleidžiant nuo bausmės, bei taikant namų areštą, naudojant elektroninį monitoringą (Mesonienė, 2009). Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2000 m. lapkričio 29 d. Rekomendacijoje Nr. R (2000)22 „Dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo“ akcentuojama, kad turi

būti sudarytos sąlygos atitinkamoms įvairioms visuomeninėms sankcijoms ir priemonėms, taip pat ir elektroniniam monitoringui (Mesonienė, 2009). Atitinkamai 2008 m. lapkričio 27 d. priimtame Europos Sąjungos Tarybos pagrindų sprendime 2008/947/TVR „Dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą“ nurodoma, kad tam tikrais atvejais laikantis nacionalinės teisės aktų ir procedūrų lygtinio atleidimo priemonių ar alternatyvių sankcijų priežiūrai galėtų būti naudojamos elektroninės stebėsenos priemonės (Tarybos pamatinis sprendimas 2008/947/TVR..., 2008). Todėl galima sakyti, kad valstybės skatinamos įtvirtinti ir plėsti su laisvės atėmimu nesusijusių priemonių taikymo praktiką, laisvės atėmimą nacionalinėse baudžiamosios justicijos sistemose taikant tik kaip *ultima ratio* (Švedas, Levon, 2022, p. 9).

Elektroninio monitoringo atsiradimui Lietuvoje pradžią davė Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. vasario 21 d. nutarimu patvirtinusi Probacijos sistemos Lietuvoje koncepciją ir jos įgyvendinimo priemonių planą. Joje buvo išskirtas vienas pagrindinių baudžiamosios justicijos Lietuvoje trūkumų – dažnas ir ilgalaikis laisvės atėmimo bausmės taikymas, kurį lydi per retai taikomas bausmės vykdymo atidėjimas ir lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų. Rezultatas – kalinių skaičiaus augimas ir įkalinimo įstaigų perpildymas. Dėl šių priežasčių numatyta sukurti ir įgyvendinti lygtinio bausmės vykdymo atidėjimo ir lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo įstaigos (probacijos) modelį, kuris atitiktų tarptautinių teisės aktų nustatytus reikalavimus ir skatintų asmenis pakartotinai nebusikalsti (Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcija, 2007). Buvo išsikelti tokie koncepcijos įgyvendinimo uždaviniai:

- 1) tobulinti probacijos teisinį reguliavimą;
- 2) suformuoti tinkamas metodologines probacijos priežiūros sąlygas;
- 3) sukurti vientisą institucijų, vykdančių probaciją, tinklą;
- 4) užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą nuteistiesiems, kuriems paskirta probacija;
- 5) skatinti visuomenę dalyvauti probacijos procese.

Taip pat suformuotas visos probacijos sistemos tikslas – užtikrinti visuomenės saugumą, sudaryti sąlygas įgyvendinti nusikalstamų veikų prevenciją, mažinti nusikalstamų veikų recidyvą ir laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių (Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcija, 2007).

Siekiant realizuoti išsikeltus uždavinius buvo parengti Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymo ir su juo susijusių įstatymų projektai. Projekto aiškinamajame rašte atspindėtos ir iš esmės pakartotos Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijoje išskirtos problemos, pažymint, kad veiksmingos probacijos vykdymo sistemos Lietuvoje nebuvimas neužtikrina asmenų, kuriems paskirta probacija, pozityvaus resocializacijos proceso, kuris leistų optimaliai įgyvendinti nusikalstamų veikų prevenciją, mažinti jų recidyvą ir laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių. Tai lemia, kad Lietuvoje, lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, vis dar išlieka didelis laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skaičius (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto..., 2010). Veiksmingai probacijos sistemai sukurti yra pasitelkiamos įvairios priemonės, viena jų – elektroninis monitoringas, kurio teisinio reguliavimo ir taikymo praktikoje poreikis tiesiogiai pažymimas teisinėje literatūroje. Todėl įstatymo projekto 24 straipsnyje įtvirtinama galimybė naudoti elektroninio stebėjimo ir kitas specialiąsias technines priemones. Tokiu būdu būtų įgyvendinama nuolatinė ir efektyvi nuteistiesiems įstatymo nustatytų ir teismo paskirtų pareigų, tokių kaip neišeiti iš namų tam tikru laiku, jei tai nesusiję su darbu arba mokymusi, neišvykti iš gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, nesilankyti tam tikrose vietose arba nebendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis, nevertoti psichiką veikiančių medžiagų, kontrolė. Preziumuojama, kad optimizavus kontrolės sistemą, probacijos tarnybų veiklą būtų galima labiau orientuoti į nuteistųjų resocializaciją. Taip sumažėtų teisės pažeidimų, kuriuos padaro asmenys, kuriems paskirta probacija. Kartu šios priemonės nepareikalautų žmogiškųjų resursų, vykdančių probaciją, o kartu ir lėšų papildomų darbuotojų atlyginimams mokėti, darbo vietoms sukurti, transporto priemonėms įsigyti, skirtingai nuo fizinės kontrolės užtikrinimo, kai pareigūnai nuteistiesiems paskirtų pareigų vykdymą kontroliuoja tiesiogiai vykdami į vietą pas nuteistąjį. Taigi viliamasi, kad įdiegus tokias kontrolės priemones, kaip elektroninis stebėjimas, bus taupomos valstybės biudžeto lėšos, nedidinamas valstybės tarnautojų, išlaikomų iš valstybės biudžeto lėšų skaičius bei bus sekama kitų valstybių praktika (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto..., 2010). Pastebėtina, kad iki probacijos įstatymo projekto parengimo elektroninis monitoringas teisės aktuose nebuvo numatytas.

Elektroninis stebėjimas į Lietuvos baudžiamąją teisę integruotas 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojus Probacijos įstatymui. Šiam institutui reglamentuoti įstatyme numatytas VI skyrius pavadinimu „Intensyvi probuojamojo priežiūra“, susidedantis iš 5 straipsnių, kuriuose

apibrėžta intensyvios priežiūros sąvoka, dienotvarkės sudarymo aspektai, numatytos specialios probuojamojo pareigos ir draudimai bei jos vykdymo terminai. Remiantis 24 straipsniu, intensyvi probuojamojo priežiūra – tai probuojamojo buvimo vietos pagal nustatytą probuojamojo dienotvarkę kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2011). Sąvoka „probuojamasis“ reiškia asmenį, kuriam paskirta probacija. Pirmosios probacijos įstatymo redakcijos kontekste probacija suprantama kaip sąlyginė alternatyva paskirtai laisvės atėmimo bausmei (bausmės vykdymo atidėjimas ir lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų), kurios metu vykdoma probuojamojo priežiūra. Tai reiškia, kad nuteistasis realiai laisvės atėmimo bausmės neatlieka, nėra siunčiamas į įkalinimo įstaigą, tačiau jis yra prižiūrimas, jam teikiama reikiama asmeninė ir socialinė pagalba. Kiekvienam nuteistajam nustatomos konkrečios, individualios sąlygos, kurios per numatytą laikotarpį privalo būti visos įgyvendintos, tik tokiu atveju nuteistasis laikomas atlikęs bausmę ir jam nekyla neigiamų padarinių. Taigi nuteistajam tarsi nustatomas bandomasis laikotarpis, kurio metu taip pat varžomos jo teisės, tačiau ne taip griežtai ir intensyviai, kaip atliekant realią laisvės atėmimo bausmę (Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). To paties skyriaus 26 straipsnis numato konkrečias specialiąsias pareigas probuojamajam, pavyzdžiui, reikalavimą dėvėti elektroninio stebėjimo įtaisą, laikytis nustatytos dienotvarkės, dalyvauti elgesio pataisos programose ir kt., o 27 straipsnis – draudimus probuojamajam – nusiimti, gadinti ar sunaikinti minėtą prietaisą bei intensyvios priežiūros metu vartoti psichiką veikiančias medžiagas. Įstatymo 28 straipsnyje nustatytas ribotas terminas intensyvios asmens priežiūros taikymui – 3 mėnesiai, su galimybe šį terminą pratęsti dar tiek pat, neviršijus vienerių metų arba devynerių mėnesių laikotarpio (nepilnamečio probuojamojo atveju). Pastebima, kad 2012 m. tik probacijos įstatyme nustatytos normos yra pakankamai lakoniškos ir siauros, tačiau įtvirtinančios pagrindą tolimesniam nuteistųjų elektroninio stebėjimo teisiniam reglamentavimui.

Kaip minėta, probacijos koncepcija suponuoja siekį skatinti dažnesnį bausmės vykdymo atidėjimą bei lygtinį paleidimą iš laisvės atėmimo įstaigų, todėl be probacijos įstatymo priėmimo svarbu keisti ir kitus įstatymus, kurių straipsniai tarpusavyje yra susiję šio tikslo atžvilgiu. Todėl kartu su probacijos įstatymu 2012 m. įsigalioja naujos Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo (toliau – BVK) ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodeksų (toliau – BK) redakcijos, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymu patvirtinamas „Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės

priemonių vykdymo tvarkos aprašas“, Vidaus reikalų ministro įsakymu patvirtinamos 2014 m. gruodžio 15 d. „Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės“, kurios parengiamos atsižvelgiant į 2014 m. vasario 19 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto „Rekomendacijas dėl elektroninio stebėjimo“ (CM/Rec(2014)4), parengiamas „Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos aprašas“.

Vadovaujantis įsigaliojusia BVK redakcija elektroninis monitoringas pradėtas taikyti lygtinai iš įkalinimo įstaigų paleidžiamiems asmenims (6 mėn. anksčiau), faktiškai atlikusiems įstatymo nustatytą minimalią paskirtos laisvės atėmimo bausmę ir sutikusiems, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra. Taigi nuo 2012 m. liepos 1 d. BVK 157 str. papildė 3 dalimi, numatančia šio instituto taikymą. Pažymėta, kad intensyvios nuteistojo priežiūros vykdymo tvarką ir sąlygas nustato Probacijos įstatymas. Be intensyvios priežiūros taikymo poįstatyminiais teisės aktais yra įtvirtinama galimybė užtikrinti asmeniui paskirtų baudžiamojo arba auklėjamojo poveikio priemonių vykdymą elektroninėmis stebėjimo priemonėmis. Pavyzdžiui, tai gali būti BVK 75 str. 2 d. 7 p. numatytas įpareigojimas neišeiti iš namų tam tikru laiku, jeigu tai nesusiję su darbu arba mokymusi ar 8 p. – įpareigojimas neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų, taip pat BVK 82 str. 1 d. nepilnamečiui skiriamas elgesio apribojimas ir pan.

Lietuvoje nuo 2012 m. pradėjus taikyti elektroninio stebėjimo priemones lygtinai iš pataisos įstaigos paleistiems nuteistiesiems pastebimi teigiami rezultatai – sumažėjo nuteistųjų vengiančių laikytis lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų sąlygų ir nuteisiamų už naujas nusikalstamas veikas (2011 m. tokių nuteistųjų buvo apie 16 proc., o 2017 m. – 10,7 proc.), todėl intensyvios priežiūros taikymą siūloma plėtoti (Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų..., 2019).

Nors per elektroninio monitoringo taikymo Lietuvoje dešimtmetį (2012-2022 m.) teisinis reguliavimas keitėsi ne vieną kartą, tačiau esminiai pokyčiai susiję su šio instituto išplėtimu įsigaliojo 2015 m. rugsėjo 1 d. ir 2020 m. liepos 1 d. Atlikus teisės aktų redakcijų analizę matoma, kad 2015 m. pokyčiai yra susiję su BVK normų keitimu ir papildymu:

1. BVK 157 str. 3 d. numatyta galimybė nuteistiesiems, sutinkantiems su intensyvios priežiūros taikymu kreiptis dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos ne anksčiau kaip likus 9 mėnesiams iki minimalios laisvės atėmimo bausmės dalies atlikimo. Lyginant šį straipsnį su 2012 m. redakcija 6 mėnesių terminas yra keičiamas į 9 mėnesius. Vadınasi švelninami reikalavimai lygtinio paleidimo taikymui su

intensyvia priežiūra, numatant trumpesnį laikotarpį bausmės atlikimui įkalinimo įstaigoje.

2. BVK 48 str. 1 d. papildoma nuostata, numatančia, kad laisvės apribojimo bausmę atliekančiam nuteistajam nustatytų draudimų laikymasis ir (ar) paskirtų įpareigojimų vykdymas gali būti kontroliuojamas elektroninio stebėjimo priemonėmis. Taigi išplečiamas elektroninių stebėjimo priemonių taikymas.
3. BVK 55 str. 5 d. teigia, kad areštą atliekantys nuteistieji, kurie gerai elgiasi, gali gauti trumpalaikę (ne ilgiau 5 parų) išvyką į Lietuvos Respublikos teritorijoje esančius namus dėl itin svarbių šeiminių aplinkybių. Ši dalis nuo 2015 m. papildoma nuostata numatančia galimybę išvykusių į namus nuteistųjų elgesio kontrolę užtikrinti elektroninio stebėjimo priemonėmis.
4. BVK 104 str. 1 d. papildoma nuostata, kad nuteistųjų, elgesio kontrolė gali būti atliekama elektroninio stebėjimo priemonėmis tais atvejais, kai jis yra išleidžiamas į trumpalaikę išvyką į namus (1 k. per 3 mėn. 3 paroms). Ši išvyka suteikiama nuteistiesiems, laikomiems pataisos įstaigos lengvosios ir paprastosios grupių laikymo sąlygomis bei atlikusiems ne mažiau kaip pusę teismo paskirtos bausmės.
5. BVK 105 str. 1 d. numato trumpalaikę išvyką (iki 10 parų) nuteistiesiems už pataisos įstaigos ribų dėl sutuoktinio, sugyventinio ar artimojo giminaičio mirties ar sunkios ligos, gresiančios ligonio gyvybei, taip pat dėl gaivalinės nelaimės, padariusios didelės materialinės žalos minėtiems asmenims. Nuo 2015 m. įtvirtinta galimybė vietoje nuteistojų palydos, jo elgesio kontrolę užtikrinti elektroninio stebėjimo priemonėmis.
6. BVK 130 str. 3 d. papildoma nuostata, numatančia, kad pataisos namuose lengvosios grupės laikymo sąlygomis atliekantiems bausmę nuteistiesiems (taip pat nepilnamečiams ir neįgaliesiems) atostogų metu gali būti leidžiama parvykti į namus, o jų elgesio kontrolė visos išvykos metu gali būti atliekama elektroninio stebėjimo priemonėmis.
7. BVK 152 str. 5 d. teigia, kad nėščioms moterims ir vaikų iki trejų metų turinčioms motinoms pataisos namų administracija gali leisti gyventi ne pataisos namų teritorijoje, kol vaikui sueis treji metai. Nuo 2015 m. šių nuteistųjų elgesio kontrolė gali būti atliekama elektroninio stebėjimo priemonėmis.

8. BVK 154 str. papildomas 3 d., kuri numato galimybę nuteistųjų, turinčių teisę išvykti be sargybos arba be palydos, elgesio kontrolę atlikti elektroninio stebėjimo priemonėmis. Šios išvykos susijusios su ugdymu, darbu ar socialinių rehabilitacijos priemonių įgyvendinimu bei yra taikomos įstatyme nustatytoms nuteistųjų grupėms.

Matome, kad nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. elektroninis monitoringas Lietuvoje taikomas ne tik kaip lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų forma taikant intensyvią priežiūrą, o taip pat ir kaip asmenims teismo nustatytų įpareigojimų laikymosi kontrolės priemonė. Taigi galima sakyti, kad elektroninių stebėjimo priemonių taikymas 2015 m. buvo gerokai išplėstas palyginus su 2012 m. galiojusia BVK redakcija, t. y. įstatyme keičiama norma susijusi su lygtiniu paleidimu iš įkalinimo įstaigos, įtvirtinanti švelnesnius reikalavimus lygtinio paleidimo taikymui su intensyvia priežiūra (trumpesnis laikotarpis bausmės atlikimui įkalinimo įstaigoje) bei 7 straipsniai papildomi nuostatomis numatančiomis galimybę taikyti elektroninio stebėjimo priemones nuteistiesiems.

Taip pat nuo 2020 m. liepos 1 d. bausmių vykdymo srityje pasikeitęs teisinis reglamentavimas ypač išplėtė elektroninio monitoringo taikymo ribas ne tik lygtinai paleidžiamiesiems asmenims, bet ir probuojamiems asmenims, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas atidedamas, taip pat laisvės apribojimo bausme nuteistiesiems asmenims (Elektroninio monitoringo sistemos naudojimo strategija, 2021). Šiuo atveju pokyčiai susiję su BVK ir BK normų papildymu:

1. BVK 157 str. 3 d. papildoma nuostata, kad visi nuteistieji, atitinkantys tam tikrus įstatymo nustatytus kriterijus, atlikę tris ketvirtadalius paskirtos laisvės atėmimo bausmės, yra imperatyviai lygtinai paleidžiami iš pataisos įstaigų taikant jiems intensyvią priežiūrą. To paties straipsnio 4 d. nuteistieji, sutinkantys su intensyvios priežiūros taikymu gali būti lygtinai paleisti iki 6 mėn. anksčiau negu numato įstatymas.
2. BK 48 str. 3 d. papildoma nuostata, kad skiriant laisvės apribojimo bausmę, teismas paprastai paskiria ir intensyvią priežiūrą.
3. BK 75 str. 1 d. papildoma nuostata, kad asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą (nuo 3 mėn. iki 1 m.) ir paskirti jam intensyvią priežiūrą.

4. BK 92 str. 1 d. papildoma nuostata, kad nepilnamečiui, nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą (nuo 1 mėn. iki 9 mėn.) ir paskirti jam intensyvią priežiūrą.

Išskyrus šiuos teisinio reguliavimo pasikeitimus pastebima, kad visi jie yra susiję su intensyvios priežiūros taikymu, kuris įstatymo normomis yra išplečiamas. Lyginant 2015 m. ir 2020 m. redakcijas, BVK 157 str. išlieka galimybė nuteistiesiems, sutinkantiems su intensyvios priežiūros taikymu būti paleistiems lygtinai iš įkalinimo įstaigos anksčiau, tačiau 2015 m. įstatyme numatytas 9 mėn. terminas keičiamas 6 mėn. terminą, t. y. grįžtama prie griežtesnių reikalavimų bausmės atlikimui įkalinimo įstaigoje. Nepaisant to, straipsnis įtvirtina dar vieną galimybę lygtiniam paleidimui su intensyvia priežiūra, kuri taikoma visiems nuteistiesiems automatiškai atitikus įstatymų keliamus reikalavimus bei atlikus tris ketvirtadalius laisvės atėmimo bausmės. Tokiu būdu plėtojamas lygtinio paleidimo institutas, didinamas lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymas nuteistiesiems (iki 2 k.) bei mažinamas nuteistųjų atliekančių laisvės atėmimo bausmes pataisos įstaigose skaičius (iki 15 proc.). BK atžvilgiu elektroninis monitoringas pradedamas taikyti kartu su laisvės apribojimo bausme bei arešto bausme, kai pastaroji yra atidedama. Taip pat BK 48, 75 ir 92 str. suformuluojama ir pateikiama intensyvios priežiūros sąvoka.

Išsamiai elektroninio monitoringo teisinio reglamentavimo analizei yra reikšmingi ir poįstatyminiai teisės aktai, tokie kaip „Elektroninio stebėjimo priemonių naudojimo tvarkos aprašas“, „Elektroninio stebėjimo priemonių naudojimo ir probuojamųjų bei nuteistųjų stebėjimo šiomis priemonėmis tvarkos aprašas“ ir kt. Tačiau šiuo atveju yra pažymimi tik pagrindiniai įstatyminio reguliavimo pokyčiai, kurie padėtų geriau atskleisti nuteistųjų elektroninio monitoringo teorines ir praktines problemas.

Tam, kad geriau suprasti elektroninio monitoringo istorinę raidą, svarbu analizuoti ne tik elektroninio stebėjimo teisinio reglamentavimo kaitą, tačiau ir šių priemonių taikymo praktiką. *1 ir 2 paveiksluose* pateikiami 2012–2021 m. statistiniai duomenys, parodantys intensyvios priežiūros ir elgesio kontrolės elektroninėmis stebėjimo priemonėmis taikymą. Pasirinktas laikotarpis nuo elektroninio monitoringo integravimo į Lietuvos baudžiamąją teisę pradžios (Probacijos įstatymo įsigaliojimas ir kt. įstatymų pakeitimų įsigaliojimas) iki paskutinių viešai paskelbtų duomenų, t. y. 2021 m., atsižvelgiant į tai, kad 2022 m. duomenys dar nėra pateikti.

1 lentelė. Naujų asmenų, kuriems paskirta intensyvi priežiūra, skaičius

Duomenų pavadinimas	Metai	Asmenų skaičius	Asmenys				
			kuriems paskirta laisvės apribojimo bausmė (BK 48 str.)	kuriems skirtos auklėjamojo poveikio priemonės (BK 82 str.)	kuriems bausmės vykdymas atidėtas (BK 75 str.)	kuriems bausmės vykdymas atidėtas (BK 92 str.)	kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų (BVK 157 str.)
Naujų asmenų, kuriems paskirta intensyvi priežiūra, skaičius	2012 m.	17	0	0	0	0	17
	2013 m.	77	0	0	0	0	77
	2014 m.	112	0	0	0	0	112
	2015 m.	173	0	0	0	0	173
	2016 m.	178	0	0	0	0	178
	2017 m.	153	0	0	1	0	152
	2018 m.	109	0	0	2	0	107
	2019 m.	79	0	0	0	0	79
	2020 m.	880	21	0	187	1	671
	2021 m.	1723	216	0	777	20	710

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Lietuvos probacijos tarnybos duomenimis. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html

1 paveiksle matome, kad beveik visą intensyvios priežiūros taikymo duomenų dalį sudaro lygtinai iš pataisos įstaigų paleidžiami nuteistieji. Nors ši priemonė pirmaisiais metais (2012 m.) buvo paskirta tik 17–ai nuteistųjų, jos taikymas iki 2016 m. palaipsniui didėjo. Manytina, kad skaičiai nežymiai kito atsižvelgiant į tai, kad institutas naujas, t. y., valstybei visų pirma reikia apsirūpinti specialiąja elektronine stebėjimo įranga, kas reikalauja papildomų lėšų, apmokyti pareigūnus ir kt. Nuo 2017 m. iki 2020 m. pastebimas sparčiai mažėjantis intensyvios priežiūros taikymas nuteistiesiems: per 3 metus naujų asmenų, kuriems paskiriama intensyvi priežiūra skaičius sumažėjo per pusę. Sunku pasakyti kas galėjo daryti įtaką šiems pasikeitimams praktikoje. 2020 m. nuteistųjų skaičius ženkliai išauga, t. y. net 11 kartų, palyginus su 2019 m. duomenimis. O lyginant 2020 m. ir 2021 m. – beveik 2 kartus. Galima preziumuoti, kad didžiausią įtaką šiai kaitai padarė teisinio reglamentavimo pokyčiai. Pakeistos bei papildytos BK ir BVK normos išplėtė intensyvios priežiūros taikymo galimybes, kas nulėmė ir pasikeitusius rodiklius praktikoje. Remiantis lentelės duomenimis atkreipiamas dėmesys į BK 82 str. ir 92 str. taikymo stulpelius, apimančius nepilnamečius nuteistuosius. Šiems asmenims intensyvi priežiūra yra beveik

neskiriama, nes daugelyje eilučių dominuoja nuliai. Reikėtų atkreipti dėmesį į rodiklius bei įvertinti kodėl įstatyme įtvirtintas institutas beveik nėra taikomas praktikoje. Galima sakyti, kad dažniausiai intensyvi priežiūra yra taikoma nuteistiesiems, kuriems bausmės vykdymas atidėtas (BK 75 str.) ir nuteistiesiems, kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų (BVK 157 str.).

2 lentelė. Naujų asmenų, kuriems elgesio kontrolės vykdymas stebimas elektroninėmis stebėjimo priemonėmis, skaičius

Duomenų pavadinimas	Metai	Asmenų skaičius	Asmenys				
			kuriems paskirta laisvės apribojimo bausmė (BK 48 str.)	kuriems skirtos auklėjamojo poveikio priemonės (BK 82 str.)	kuriems bausmės vykdymas atidėtas (BK 75 str.)	kuriems bausmės vykdymas atidėtas (BK 92 str.)	kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų (BVK 157 str.)
Naujų asmenų, kuriems elgesio kontrolės vykdymas stebimas elektroninėmis stebėjimo priemonėmis, skaičius	2012 m.	1	0	0	1	0	0
	2013 m.	24	0	0	3	4	17
	2014 m.	79	0	0	23	14	42
	2015 m.	81	1	0	30	10	40
	2016 m.	228	3	0	77	9	139
	2017 m.	603	26	2	200	36	339
	2018 m.	448	85	2	204	24	133
	2019 m.	558	188	2	235	32	101
	2020 m.	275	78	3	112	16	66
	2021 m.	198	34	0	63	3	98

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Lietuvos probacijos tarnybos duomenimis. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html

2 paveiksle matome, kad asmenų, kuriems elgesio kontrolės vykdymas stebimas elektroninėmis stebėjimo priemonėmis, skaičius svyruoja. Skirtingai nuo intensyvios priežiūros taikymo negalime išskirti vienos grupės, kuri sudaro esminę dalį bendrų duomenų. Remiantis lentele, dažniausiai šios priemonės yra taikomos nuteistiesiems, kuriems bausmės vykdymas atidėtas (BK 75 str.) bei nuteistiesiems, kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų (BVK 157 str.), tačiau nuo jų neatsilieka ir grupė nuteistųjų, kuriems yra paskirta laisvės apribojimo bausmė (BK 48 str.). Reikia išskirti, kad 2012 m. elektroninės stebėjimo priemonės buvo pritaikytos tik vieną kartą siekiant užtikrinti teismo paskirtų įpareigojimų vykdymą. Vėlgi šiuos rodiklius galėjo lemti tokios pačios priežastys kaip ir intensyvios

priežiūros taikymą. Iki 2015 m. matomas lėtas paskirtų elektroninių priemonių skaičiaus augimas, tačiau nuo 2016 m. duomenys išauga beveik 3 kartus. Šis pokytis yra nulemtas teisinio reglamentavimo pasikeitimų, įsigaliojusių 2015 m. rugsėjo 1 d. Jais išplėstas asmenims teismo nustatytų įpareigojimų laikymosi kontrolės priemonių taikymas. Vėliau (2020 m.) šie rodikliai mažėja, kam taip pat įtakos galėjo turėti įstatymų normų pasikeitimai susiję su intensyvia priežiūra ir jos išplėtimu. Taip pat nepamirštama paminėti, kad nepilnamečiams nuteistiesiems (BK 82 ir 92 str.) šios priemonės yra taikomos gerokai dažniau palyginus su intensyvia priežiūra.

Apžvelgus elektroninio monitoringo istorinius aspektus, galima sakyti, kad tai – pakankamai jaunas, dar tik besiformuojantis ir plečiantis savo taikymo ribas institutas Lietuvos baudžiamojoje justicijoje. Pagrindinėmis priežastimis paskatinusiomis elektroninio stebėjimo priemonių atsiradimą galima laikyti dažną laisvės atėmimo bausmės taikymą, nuteistųjų skaičiaus augimą, įkalinimo įstaigų perpildymą, taip pat tarptautinę kitų valstybių patirtį ir kt. Svarbu pabrėžti, kad elektroninis stebėjimas nėra reglamentuojamas viename teisės akte. Atskiros normos apima visumą tiek įstatyminių, tiek poįstatyminių teisės aktų. Būtent tai apsunkina ne tik šio instituto kaip tokio supratimą, bet ir teisinio reglamentavimo pokyčius, kuomet vieno teisės akto pasikeitimai įpareigoja keisti ir kitus su juo glaudžiai susijusius aktus. Vertinant elektroninių stebėjimo priemonių taikymą praktikoje išskiriama, kad rodikliai yra nuolat kintantys, nepastovūs, atsižvelgiant į teisinių, socialinių, finansinių, politinių ir kt. aplinkybių visumą. Todėl laikomasi pozicijos, kad per 10 elektroninio monitoringo taikymo praktikoje metų dar nėra susiformavusi akivaizdi šių rodiklių kaitos tendencija.

1.2. Elektroninio monitoringo sąvoka ir tikslai

Siekiant išskirti ir atskleisti nuteistųjų elektroninio monitoringo teorines ir praktines problemas pirmiausia reikia atsakyti į klausimus: kas yra elektroninis monitoringas bei kokių tikslų šiuo institutu yra siekiama?

Vadovaujantis tarptautinių žodžių žodynu sąvoką monitoringas galime apibūdinti kaip ilgalaikį kokio nors reiškinių, sistemos stebėjimą, kuris vykdomas naudojantis elektroninėmis priemonėmis (Tarptautinių žodžių žodynas, 2013, p. 546). Taigi iš esmės monitoringas gali būti laikomas žodžių stebėseną, stebėjimas sinonimu. Rašto darbo tema suponuoja tai, kad elektroninis monitoringas siejamas su konkrečia socialine asmenų grupe – nuteistaisiais. Anot A. Gutausko, nuteistasis – tai asmuo, kurio atžvilgiu yra priimtas kompetetingų teisminių institucijų apkaltinamasis nuosprendis bei paskirta bausmė (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022). Pažymėtina, kad asmeniui įgyjus nuteistojo statusą kinta ir jo teisinė padėtis, t. y. teisių ir pareigų turinys bei apimtis. Toks asmuo atsižvelgiant į atitinkamus teisinius faktus praranda tam tikras subjektyvias teises, laisves ir pareigas, tačiau kartu ir įgyja išskirtinai nuteistajam būdingas naujas teises bei pareigas (Švedas, 2003, p. 152). Taigi bendrąja prasme nuteistųjų elektroninį monitoringą galime suprasti kaip nuteistųjų stebėjimą pasinaudojant tam pritaikytomis elektroninėmis priemonėmis.

Kartu su elektroninių stebėjimo prietaisų patentavimu ir išreikšta galimybe jų pagalba stebėti nuteistuosius kilo poreikis teisinėje literatūroje apibrėžti elektroninio monitoringo sąvoką bei išskirti pagrindinius jo bruožus. Natūralu, kad daugiausiai šio instituto analizavimu užsiėmė valstybės anksčiausiai savo praktikoje pradėjusios taikyti nuteistųjų stebėjimą, todėl daugiausia teorijų, nuomonių apie elektroninį monitoringą yra paskelbta amerikiečių, britų, švedų ir vokiečių literatūroje (Mesonienė, 2004, p. 48). Atsižvelgiant į tai, nuteistųjų elektroninis monitoringas skirtingų mokslininkų yra interpretuojamas įvairiai. Pavyzdžiui, viena iš vyraujančių elektroninės stebėsenos sampratų ją apibūdina kaip kriminalinę bausmę (Byrne et al., 1989; Pradel, 2002 cituota Losis, 2010, p. 117). Tuo tarpu A. H. Crowe pateikia išplėstą elektroninės stebėsenos sampratą, nurodydama, kad elektroninis monitoringas suprantamas ne tik kaip kriminalinė bausmė, bet ir kaip asmenų kontrolės priemonė ikiteisminio tyrimo, teismo nagrinėjimo metu, ir kaip nuteistųjų, kuriems paskirta probacija arba kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos, priežiūros priemonė, o J. Pradel nuomone, elektroninis monitoringas taip pat yra namų arešto bausmės

užtikrinimo priemonė (Pradel, 2002 cituota Mesonienė, 2004). A. H. Crowe išskiria ir tai, kad elektroninis monitoringas gali būti skiriamas kaip kontrolės priemonė, taikant įvairias išankstinio paleidimo iš pataisos įstaigų formas: lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų, lygtinis paleidimas nuo bausmės prieš terminą, kai laisvės atėmimas pakeičiamas į namų areštą, kai rengiami nuteistieji, išeinantys iš įkalinimo įstaigos, ir jie siunčiami į „pusiaukelės namus“, taip pat kai skiriama dalinė probacija, t. y. dalis bausmės paskiriama atlikti pataisos įstaigoje, o kita dalis – probacijos priežiūroje ir pan. (Crowe et al., 1999 cituota Mesonienė, 2004, p. 50).

Pastebėtina, kad elektroninis monitoringas tarptautiniu kontekstu neturi vieningos sąvokos, todėl užsienio valstybėse šio instituto apibrėžimui taikoma interpretacijos laisvė. Nepaisant to, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 9 d. rekomendacija Nr. CM/Rec (2014) 4 nurodo, kad elektroninis stebėjimas (angl. *electronic monitoring*) yra bendras visoms valstybėms terminas, apibūdinantis konkretaus asmens stebėjimo formas baudžiamosios teisenos procese. Tai gali būti asmens buvimo vietos, judėjimo ar konkretaus elgesio stebėjimas. Teigiama, kad dabartinės elektroninio stebėjimo formos yra pagrįstos radijo bangomis, biometrinėmis arba palydovinio sekimo technologijomis. O stebėjimo įrenginys paprastai yra pritvirtinamas prie asmens ir taip jis stebimas nuotoliniu būdu (Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacija CM/Rec(2014)4). Priklausomai nuo valstybių nacionalinių jurisdikcijų, elektroninis stebėjimas gali būti naudojamas:

- ikiteisminiame etape baudžiamojo proceso metu;
- lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos ar bausmės vykdymo atidėjimo atvejais;
- kaip atskira priemonė padedanti kontroliuoti sankcijos vykdymą bendruomenėje;
- gali būti naudojamas kartu su kitomis probacijos priemonėmis;
- lygtinio paleidimo iš kalėjimo atveju;
- kaip priežiūros priemonės, tam tikrų tipų pažeidėjus išleidus iš kalėjimo;
- kaip priemonė stebėti nuteistuosius atvirose kalėjimuose.

Rekomendacijos suteikia galimybę Europos Sąjungos institucijoms reikšti nuomonę bei siūlyti veiksmų kryptį, tačiau valstybių tiesiogiai teisiškai neįpareigoja, taigi tik nubrėžia valstybėms gaires į elektroninio monitoringo sąvoką bei taikymo sritis, tačiau kiekviena valstybė pasirenka jos nuomone tinkamiausiai šį institutą apibrėžiančią formuluotę pateikiant savo įžvalgas. Tai galima pripažinti kaip privalumą tokiaime kontekste, kad Lietuvai nėra

primetama kitų valstybių praktika bei nėra siekiama automatiškai ją kopijuoti. Sampratų bei formų įvairovė turėtų būti vertinama kaip rodanti šio instituto daugiapusiškumą ir įvairiapusišką doktriną.

Remiantis S. Mesoniene, nuteistųjų elektroninis monitoringas – teisės pažeidėjų priežiūros būdas, neizoliuojant jų nuo visuomenės ir taikant intensyvios skaitmeninės kontrolės priemones (Mesonienė, 2009). Tuo tarpu dr. R. Uscila teigia, kad elektroninį monitoringą galima suprasti 2 prasmėmis, t. y. siaurąja ir plačiąja. Siaurąja prasme elektroninis stebėjimas įvardijamas – kaip visuma techninių priemonių, kuriomis siekiama užsitikrinti skirtingo lygio asmens elgesio įpareigojimų vykdymo kontrolę. Plačiąja prasme – tai žmogiškųjų, organizacinių, socialinių ir techninių elementų visuma, kuri leidžia užsitikrinti subalansuotą nuteistojo resocializaciją, korekciją bei kontrolę. Taigi elektroninio stebėjimo sistemą tikslinga suvokti ne kaip savitikslių, techninių priemonių visumą, o kaip nuteistųjų resocializacijos sistemos dalį, kur suderinamos korekcinės ir kontrolės funkcijos (Uscila, 2016, p. 403). Atsižvelgiant į tokios asmens kontrolės intensyvumą elektroninį stebėjimą galima suskirstyti į 3 pagrindines rūšis: aktyvų, pasyvų bei mišrų. Aktyvus elektroninis monitoringas apima nuolatinę ir intensyvią nuteistojo priežiūrą, pasitelkiant tam specialų įtaisą (apyrankę, apykoję), taip fiksuojant asmens buvimo vietą, daromus pažeidimus ir apie juos siunčiamais signalais informuojant atsakingą instituciją ar pareigūnus. Pasyvus elektroninis monitoringas yra kiek paprastesnis ir apima pažeidėjo balso kontrolę telefonu: nuteistasis privalo per nustatytą laiką (pvz.: 30 sekundžių) atsakyti į telefono skambutį, o tokios taisyklės pažeidimas yra fiksuojamas. Mišrus elektroninis monitoringas apima ir aktyvų, ir pasyvų stebėjimą, kai taikoma ši kontrolė, nuteistasis dėl savo elgesio gali būti perkeltas iš griežtesnio į švelnesnį kontrolės lygį (Mesonienė, 2004). Lietuvoje šiuo metu labiausiai paplitusi ir dažniausiai taikoma pirmoji rūšis – aktyvusis nuteistųjų elektroninis stebėjimas.

Lietuvos teisės aktuose nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis paprastai yra suprantamas kaip intensyvi priežiūra. BK atskirai neišskiria elektroninio monitoringo sąvokos, tačiau ji išplaukia iš trijų šio kodekso straipsnių: BK 48 str. laisvės apribojimas, BK 75 str. bausmės vykdymo atidėjimas ir BK 92 str. bausmės vykdymo atidėjimas nepilnamečiui. Kodekso 48 str. 3 d. numatyta, kad intensyvi priežiūra – tai nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolė elektroninio stebėjimo priemonėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Šią sąvoką iš esmės dubliuoja tiek BK

75 str. 1 d., tiek BK 92 str. 1 d. Pastarasis straipsnis numato, kad intensyvi priežiūra – tai nepilnamečio buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolė elektroninio stebėjimo priemonėmis. Taigi yra numatomas tik intensyvios priežiūros specifinis subjektas, bet pati sąvoka išlieka nepakitusi. Atkreipiamas dėmesys, kad straipsnyje nepilnametis yra suprantamas kaip nuteistasis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – BPK) 120 str. 1 d. intensyvią priežiūrą įvardija kaip vieną iš kardomųjų priemonių rūšių. O BPK 131¹ str. 1 d. numato, kad intensyvi priežiūra – tai įtariamojo kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Jos esmė – kontrolė, kai siekiama užtikrinti įtariamojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms. Tuo tarpu tiek BVK, tiek probacijos įstatymas elektroninio monitoringo sąvokos nepateikia. Probacijos įstatymas detalizuoja tik šio instituto taikymo aspektus, t. y. terminus, probuojamojo pareigas, draudimus ir kt., o BVK – atvejus, kada gali būti taikomos elektroninės stebėjimo priemonės bei atskirais atvejais detalizuojama jų taikymo procedūra. Be minėtų kodifikuotų teisės aktų, įstatymų elektroninio stebėjimo sąvoka yra pateikiama ir poįstatyminiu lygmeniu. Elektroninio stebėjimo priemonių tvarkos apraše elektroninis stebėjimas yra suprantamas kaip visuma priemonių, užtikrinančių laisvės atėmimo bausmė nuteistų asmenų judėjimo už laisvės atėmimo vietų įstaigos teritorijos ribų kontrolę (Elektroninio stebėjimo priemonių naudojimo tvarkos..., 2022). O elektroninių stebėjimo priemonių naudojimo ir probuojamųjų bei nuteistųjų stebėjimo šiomis priemonėmis tvarkos apraše elektroninis stebėjimas – tai stebimiems asmenims teismo paskirtų pareigų vykdymo bei draudimų laikymosi kontrolė naudojant elektroninio stebėjimo priemones (Elektroninio stebėjimo priemonių naudojimo ir probuojamųjų..., 2022).

Išskirtina, kad elektroninis monitoringas kaip sistema apima visumą techninės ir programinės įrangos priemonių. Bendraja prasme techninei įrangai galime priskirti elektroninio stebėjimo apykojes ar apyrankes, jų mobilius įkroviklius, stacionarius elektroninio stebėjimo įrenginius, elektroninio stebėjimo apykojų ar apyrankių uždėjimo, nuėmimo ar aktyvavimo įrenginius (Elektroninio stebėjimo priemonių naudojimo tvarkos..., 2022). Šios įrangos sudedamosiomis dalimis gali būti laikomos ir kitos techninės priemonės, nurodytos gamintojo. Pavyzdžiui, Susitarime dėl elektroninio stebėjimo įrangos priskyrimo ir tinkamo naudojimo nurodoma, kad šiuo metu elektroninio stebėjimo priemonės nuteistajam sudaro stacionarus elektroninio stebėjimo įrenginys, elektroninio stebėjimo įtaisas,

susidedantis iš pagrindinės ir papildomos dalių, belaidis pakrovėjas bei kitos dalys, suteikiamos naudoti, kaip pakrovimo laidas, komforto elementas ir pan. Minėta komplektacija gali kisti atsižvelgiant į gamintoją, stebėjimo priemonės modelį ir kitas ypatybes. Programinė įranga apima tokią stebėjimo sistemos dalį (programinę sąsają), prie kurios interneto ryšiu jungiasi atitinkami pareigūnai vykdantys elektroninį stebėjimą. Tai saugus duomenų perdavimo ir mobiliojo ryšio tinklas, tarpusavyje susiejantis stacionarius elektroninio stebėjimo įrenginius bei apykojes/apyrankes. Šiuo atveju tam yra sukurtas bendras visos Lietuvos mastu tinklas – elektroninė stebėjimo informacinė sistema, kurioje talpinami duomenys apie nuteistąjį, jam priskirtą elektroninio stebėjimo įrangą bei pareigūną, dienotvarkę, judėjimo maršrutus, padarytus ar daromus pažeidimus ir kitą reikšmingą informaciją. Naudojantis šia sistema yra užtikrinamas nepertraukiamas nuteistųjų stebėjimas elektroninio monitoringo priemonėmis bei reagavimas į programinės įrangos generuojamus pranešimus apie daromus pažeidimus.

Elektroninio monitoringo institutui keliami įvairūs tikslai, kurie kinta atsižvelgiant į tai, kokia elektroninio stebėjimo sąvoka vadovausimės. Kadangi elektroninis monitoringas gali būti suprantamas kaip atskira kriminalinė bausmė, kaip kardomoji priemonė baudžiamojo proceso metu ir kaip nuteistųjų, kuriems paskirta probacija priežiūros priemonė, tai kiekviena iš jų pasižymi tam tikra specifika – keliami skirtingi tikslai, kuriems įtaką daro tokių priemonių turinys. Šie atskirai kiekvienai priemonei būdingi tikslai detaliau bus aptariami atskleidžiant elektroninio monitoringo formų sistemą, tačiau be jų galime išskirti ir tokius elektroniniam stebėjimui keliamus tikslus, kurie apjungia visą institutą. Pavyzdžiui, vadovaujantis šio instituto istorine raida, priežastis skatinusias taikyti elektroninį stebėjimą galima laikyti ir siekiamu rezultatu. Taigi tiek tarptautiniai ir Europos Sąjungos, tiek nacionaliniai teisės aktai suponuoja tikslą užtikrinti nuteistųjų resocializaciją ir nuolatinę kontrolę, recidyvo bei laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičiaus mažinimą, išspręsti įkalinimo įstaigų perpildymo, dažnos ir ilgalaikės laisvės atėmimo bausmės taikymo, valstybės biudžeto išlaidų, pareigūnų darbo krūvio ir kt. problemas. Anot S. Mesonienės, pagrindinis elektroninio monitoringo tikslas yra garantuoti visuomenės saugumą minimalios intervencijos į asmens laisvę priemonėmis, taip užtikrinti veiksmingą nuteistųjų kontrolę ir užkirsti kelią teisės pažeidimų recidyvui tam tikra prasme atimant galimybę „kenkti“ (Mesonienė cituota Levon, Švedas, 2022, p. 182). R. Uscila taip pat akcentuoja, kad elektroninio stebėjimo sistemai keliami dideli uždaviniai. Tai ir siekis didinti nusikaltusiojo

elgesio kontrolę, jo įtraukimą į kryptingą ir struktūruotą elgesio keitimo procesą, kartu jo pakartotinumą nusikalsti mažinimą, kriminogeninių veiksnių šalinimą ir/ar blokavimą, visuomenės saugumo didinimą, taip pat įkalintojų skaičiaus mažinimą, jo „išlaikymo“ išlaidų mažinimą ir jų perkėlimą į bendruomeninę probacijos sistemą. Trumpiau – turėtų būti taupomi materialiniai ir žmonių ištekliai bei užtikrinama nenutrūkstama ir visavertė nuteistųjų kontrolė (Urcila, 2016). Be to nepamirštama, kad tokiu būdu yra siekiama diegti naujas technologijas ir taip modernizuoti bausmių bei probacijos sistemas.

Apibendrinant galima teigti, kad iki šiol nėra vieno bendro ir visuotinai priimto nuteistųjų elektroninio monitoringo sąvokos apibrėžimo, todėl iš esmės valstybei yra paliekama šios sąvokos interpretacijos laisvė. Tai galima pripažinti kaip privalumą tokiaame kontekste, kad Lietuvai nėra primetama kitų valstybių praktika bei nėra siekiama automatiškai ją kopijuoti. Taip pat sąvokų įvairovė tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje teisėje turėtų būti vertinama kaip atskleidžianti šio instituto daugiapusiškumą ir įvairiapusę doktriną. Tačiau su interpretacijos laisve kyla grėsmė netinkamam ar iškreiptam elektroninio stebėjimo aiškinimui.

Galima teigti, kad elektroniniam monitoringui yra keliami įvairūs tikslai. Tai – nuteistųjų resocializacija bei nuolatinės kontrolės užtikrinimas neizoliuojant jų nuo visuomenės, recidyvo ir įkalinimo įstaigose esančių asmenų skaičiaus mažinimas, retesnis ilgalaikės laisvės atėmimo bausmės taikymas, valstybės biudžeto lėšų taupymas, pareigūnų darbo krūvio mažinimas ir pan. Tačiau darbo autorės nuomone, naivu tikėtis, kad vienos priemonės integravimas į Lietuvos teisinę sistemą iš esmės išspręstų daugelį baudžiamosios justicijos problemų. Sutinkama, kad tai gali sumažinti tam tikrus statistinius rodiklius bei turėti įtakos tokioms sritims kaip, pavyzdžiui, ekonomikai ir finansavimui, tačiau pakankamai jaunas ir mažai analizuotas institutas neturėtų talpinti tokios didelės atsakomybės baudžiamosios politikos atžvilgiu.

1.3. Nuteistųjų elektroninio monitoringo teisinis reglamentavimas ir taikymo procedūra

Lietuvoje elektroninio monitoringo taikymo pagrindai, tvarka ir sąlygos yra numatytos skirtinguose teisės aktuose. Tai – Baudžiamasis, Bausmių vykdymo bei Baudžiamojo proceso kodeksai, Probacijos įstatymas, taip pat šių stebėjimo priemonių naudojimo tvarkos aprašai. Atsižvelgiant į tai, kad minėtų teisės aktų pokyčiai jau buvo aptarti ankstesniame poskyryje, šioje dalyje išskiriant elektroninių priemonių reglamentavimo ypatumus bus vadovaujamosi naujausiomis įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų redakcijomis.

Nors bendrąja prasme elektroniniam monitoringui yra keliami pozityvūs, resocializaciją skatinantys tikslai, tačiau kartu yra ribojamos asmens teisės ir laisvės, todėl elektroninio stebėjimo priemonės gali būti skiriamos tik esant įstatyme įtvirtintam jų taikymo pagrindui. Manytina, kad pagrįstas ir motyvuotas šių priemonių taikymas yra efektyvus bei duoda teigiamų rezultatų. Todėl pirmiausiai teisės aktai apibrėžia konkrečias asmenų grupes, kurioms gali būti taikomas elektroninis monitoringas, tai:

- Asmenys, kuriems paskirta laisvės apribojimo bausmė (BK 48 str.);
- Asmenys, kuriems bausmės vykdymas atidedamas (BK 75 str.);
- Nepilnamečiai asmenys, nuteisti arešto bausme, kuriems bausmės vykdymas atidedamas (BK 92 str.);
- Nuteistieji, trumpalaikės išvykos iš bausmės atlikimo vietos metu dėl svarbių priežasčių (BVK 67 str.);
- Nuteistieji, trumpalaikės išvykos iš bausmės atlikimo vietos į namus (atostogų) metu (BVK 68 str.);
- Nuteistieji, trumpalaikės išvykos iš bausmės atlikimo vietos metu dėl darbo, mokymosi ar resocializacijos (BVK 69 str.);
- Nėščios moterys ir vaikų iki trejų metų turinčios motinos, gavusios leidimą laisvės atėmimo bausmę atlikti ne bausmės atlikimo vietos teritorijoje (BVK 71 str.);
- Lygtinai iš laisvės atėmimo vietų įstaigos paleidžiami asmenys (BVK 82 str.);
- Įtariamieji, kaltinamieji ikiteisminio tyrimo metu (BVK 131¹ str.);
- Asmenys, kuriems paskirtos baudžiamojo arba auklėjamojo poveikio priemonės (BK 68, 68¹, 68², 69, 75 str ir kt.).

Nepriklausomai nuo elektroninių priemonių taikymo atskiroms asmenų kategorijoms, įstatymų leidėjas numato atitinkamus bendruosius jų taikymo aspektus. Svarstant šių priemonių skyrimą turi būti atsižvelgiama į turimus elektroninio stebėjimo sistemos techninės įrangos resursus bei technines galimybes jas taikyti, pavyzdžiui, elektrą, mobilųjį ryšį, tinkamą vietą stacionaraus įtaiso sumontavimui ir t.t., tam kad būtų užtikrintas nenutrūkstamas nuteistojo kontrolės vykdymas. Kiekvienas asmuo prieš pradėdant naudoti elektroninio stebėjimo sistemos techninę įrangą yra pasirašytinai supažindinamas su minėtos įrangos naudojimo bei priežiūros instrukcijomis. Tais atvejais, kai toks asmuo yra nepilnametis, su šia instrukcija pasirašytinai yra supažindinamas ir jo atstovas pagal įstatymą. Asmenų instruktavimą lydi susitarimo tarp stebėjimą vykdančios įstaigos ir stebimojo sudarymas, kuriuo pastarajam yra priskiriamos elektroninio stebėjimo priemonės. Nurodoma, kad šiame susitarime pateikiama visos techninės įrangos bei atskirų jos dalių vertė (eurais), taip pat numatomi konkretūs stebimojo įsipareigojimai: laikytis atidumo ir rūpestingumo pareigos; susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, kurie galėtų pakenkti elektroninės stebėjimo įrangos būklei ar ją sugadinti; įpareigojimas grąžinti įrangą tokios pat būklės, kokia jam buvo paskirta (atsižvelgiant į natūralų nusidėvėjimą), priešingu atveju – atlyginti padarytą žalą; taip pat įpareigojimas nedelsiant informuoti apie bet kokius pastebėtus jam priskirtų priemonių apgadinimus ar gedimus ir pan. (Susitarimas dėl elektroninio stebėjimo įrangos..., 2023).

Priskyrus konkretų įrenginį – jis automatiškai yra susiejamas su stebimu asmeniu elektroninėje stebėjimo informacinėje sistemoje, kurioje nuteistąjį visą parą stebi stebėjimo centro darbuotojai. Reikia pažymėti, kad minėtas asmens stebėjimas visą parą nėra nuoseklus kiekvieno asmens judesio sekimas, t. y. sistema yra sugeneruota reaguoti tik į asmens daromus pažeidimus, taip pranešimu įspėjant centro darbuotojus ir užtikrinant pirminį reagavimą. Daromi pažeidimai paprastai yra siejami su nukrypimu nuo nuteistojo ir pareigūno suderintos dienotvarkės arba draudimų nepaisymu. Dienotvarkė apima buvimo namuose, darbovietėje laiką, vykimo maršrutus, laisvalaikį, lankymąsi gydymo ar sveikatos priežiūros įstaigose, taip pat atitinkamų pareigų vykdymą ir pan. Kartu su dienotvarkės sudarymu stebimajam apibrėžiamos konkrečios zonos, kurių apribojimų yra privalu laikytis. Taigi pagal nustatytą dienos planą jis privalo būti konkrečioje įtrauktoje zonoje arba vengti neįtrauktosios zonos. Svarbu tai, kad prietaisas (apykojė) skleidžiama vibracija automatiškai įspėja nuteistąjį, kuomet yra kertama leistinos arba draudžiamos zonos riba, taip suteikiant

asmeniui galimybę į ją sugrįžti arba iš jos pasišalinti. Asmeniui nepaisius įspėjimo aktyvuojasi reagavimo į pažeidimą sistema. Tai reiškia, kad atsižvelgiant į nuteistojo pažeidimo lygį (A, B, C) yra atliekami reagavimo veiksmai.

- A lygio pažeidimo atveju yra fiksuojamas judėjimo pasikeitimas (pvz: į šalies pasienio ruožo teritoriją arba priartėjus daugiau nei leidžiama prie nukentėjusiojo asmens ar jo gyvenamosios vietos).
- B lygio pažeidimo atveju yra fiksuojamas nustatytos dienotvarkės pažeidimas (pvz: nebuvimas nustatytoje vietoje nustatytu laiku, kritinis įrenginio baterijos lygis).
- C lygio pažeidimo atveju yra fiksuojamas bandymas sugadinti įrenginį ar jį nusiimti, subjektui trumpą laiko tarpą (iki 10 min.) nebuvus nustatytoje vietoje nustatytu laiku, taip pat užfiksavus elektroninio stebėjimo sistemos techninės įrangos gedimų, trumpalaikės prietaiso padėties pasikeitimų ir kitais atvejais (pvz., ryšio ar elektros trukdžiai).

Visais atvejais užfiksavus pažeidimą, atsakingas darbuotojas (pareigūnas) nedelsiant imasi priemonių susisiekti su pažeidimą darančiu stebimuoju siekiant įpareigoti jį tuojau pat nutraukti daromą pažeidimą. Jeigu pavyksta susisiekti – aiškinamasi ar tikrai buvo pažeistos nustatytos elektroninio stebėjimo sąlygos, o galbūt pranešimas buvo klaidingas. Jei susisiekti nepavyksta ar stebimasis nereaguoja – tęsiamas subjekto stebėjimas bei į jo buvimo vietą yra siunčiami pareigūnai. Numatoma, kad padaryti pažeidimai, jų aplinkybės, stebimojo paaiškinimai ir visa kita reikšminga informacija turi būti registruojami elektroninio stebėjimo sistemoje.

Teisės aktai nuteistiesiems, kuriems taikomas elektroninis monitoringas, be pareigų numato ir bendrąjį draudimą: 1) nusiimti, gadinti ar sunaikinti elektroninį stebėjimo įtaisą; 2) intensyvios priežiūros metu vartoti psichiką veikiančias medžiagas. Pirmasis draudimas iš esmės dubliuoja susitarime numatytą įsipareigojimą, todėl tik dar kartą akcentuojamas jo reikšmingumas nuteistojo stebėsenos atžvilgiu. Tačiau įdomu tai, kad antrasis draudimas pažodžiui skaitant įstatymo nuostatas apsiriboja tik intensyvia priežiūra, nors kaip buvo užsiminta, elektroninis monitoringas kaip institutas apima ne tik ją, bet ir nuteistųjų elgesio kontrolės vykdymo stebėjimą elektroninėmis stebėjimo priemonėmis. Taigi formaliai būtų galima teigti, kad šis draudimas taikomas tik daliai nuteistųjų su elektroniniu monitoringu.

Kadangi asmeniui yra draudžiama pačiam nusiimti stebėjimo įrenginį, o praktikoje dar ir ypač sudėtinga, tad jo nuėmimas yra priskiriamas pareigūno funkcijų atlikimui. Elektroninio stebėjimo įtaisas nuteistajam gali būti nuimamas tokiais atvejais:

- 1) kai baigiasi asmens priežiūros laikas;
- 2) kai elektroninio stebėjimo įtaisas trukdo nuteistajam teikti asmens sveikatos priežiūros paslaugas;
- 3) kai dėl dėvimo elektroninio stebėjimo įtaiso gedimo būtina jį pakeisti kitu. Pavyzdžiui, prietaisas visiškai nereaguoja į užraktą, įkroviklį, nefiksuoja asmens buvimo vietos, rodo iškreiptas koordinates, todėl apykojė pasinaudojus specialiomis žirklėmis yra „kerpama“;
- 4) kai asmeniui yra pradedama taikyti kardomoji priemonė – suėmimas (pažeidus intensyvios priežiūros sąlygas ir esant suėmimo pagrindams);
- 5) kt.

Pažymima, kad Lietuvoje naujos kartos elektroninio stebėjimo prietaisai yra saugūs naudoti ir nekelia pavojaus gyvybei bei sveikatai, neskleidžia neleistinų elektromagnetinių trikdžių, nedaro poveikio aplinkoje esantiems tretiesiems asmenims. Jie suprojektuoti atsižvelgus į žmogaus anatomiją ir pritaikyti dėvėti ant kojos kulkšnies, netrukdo nešiojant avalynę, yra atsparūs smūgiams, vandeniui ir temperatūrai (nuo 40 laipsnių šalčio iki 50 laipsnių karščio) bei, žinoma, atitinka tarptautinius komforto standartus (Intensyvios priežiūros taikymas – alternatyva bausmės atlikimui, 2022 cituota Levon, Švedas, 2022, p. 184).

Galima daryti išvadą, kad šie teisinio reglamentavimo ir taikymo procedūros aspektai daro įtaką užtikrinant sklandų elektroninio monitoringo taikymą nuteistiesiems. Konkrečiai nustatčius jo taikymo pagrindus yra išvengiama pareigūnų savivalės, nuteistųjų teisių ir laisvių pažeidimo, nukrypimo nuo teisės normų. Manytina, kad tinkama informacijos sklaida turėtų sumažinti galimų pažeidimų skaičių.

2. ELEKTRONINIO MONITORINGO FORMŲ SISTEMA

2.1. Elektroninis monitoringas kaip kardomoji priemonė baudžiamojo proceso metu

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsauga taikant procesines prievartos priemones yra glaudžiai susijusi su proporcingumo principo įgyvendinimu. Žmogaus teisės ir laisvės turi būti varžomos tik išimtiniais atvejais (BPK 11 str.), kai tai yra būtina siekiant proceso tikslų. Valstybė turėtų užtikrinti tokią prievartos priemonių taikymo koncepciją, kad asmuo ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo metu kaip galima mažiau patirtų realių teisių ir laisvių suvaržymų, galinčių neigiamai atsiliiepti tolimesniam asmens gyvenimui (Losis, 2010, p. 123).

Kaip minėta anksčiau, elektroninis monitoringas gali būti traktuojamas kaip baudžiamojo proceso teisės institutas, t. y. kaip kardomoji priemonė, taikoma įgyvendinant ikiteisminę kaltinamųjų priežiūrą (Mesonienė, 2004, p. 50). Kardomąsias priemones galime suprasti kaip įtariamojo ar kaltinamojo atžvilgiu taikomas procesines prievartos priemones, pasireiškiančias žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko siekdami BPK 119 str. numatytų procesinių tikslų – užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, nagrinėjimą teisme ar nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms (Goda *et al.*, 2011).

BPK nustato gana platų tokių prievartos priemonių katalogą, o intensyvi priežiūra yra antroji pagal griežtumą kardomoji priemonė šiame kataloge (BPK 120 str.), kuria vykdant įtariamojo kontrolę elektroninėmis stebėjimo priemonėmis yra ribojama asmens laisvė. Taigi iš esmės intensyvi priežiūra savo prigimtimi yra švelnesnė tik už suėmimą (Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nepaisant to, E. Losio nuomone, elektroninė stebėseną yra viena humaniškesnių prievartos priemonių, mažiausiai varžančių pagrindines asmens teises ir laisves. Todėl tik tuo atveju, kai naujų prievartos priemonių taikymu negalėtų būti užtikrintas tinkamas asmeniui nustatytų pareigų vykdymas, turėtų būti taikomos „klasikinės“ prievartos priemonės (Losis, 2010, p. 123).

Intensyvią priežiūrą kaip kardomąją priemonę reglamentuoja BPK 131¹ str., Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. gruodžio 15 d. įsakymu patvirtintos „Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės“, taip pat Lietuvos Respublikos

generalinio prokuroro 2015 m. gruodžio 1 d. įsakymu patvirtintos „Rekomendacijos dėl kardomųjų priemonių, išskyrus suėmimą, skyrimo ikiteisminio tyrimo metu tvarkos ir nustatytų sąlygų laikymosi kontrolės“.

BPK 131¹ str. 2 d. numatoma, kad intensyvią priežiūrą ikiteisminio tyrimo metu prokuroro prašymu skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi, o šios priemonės paskyrimo klausimas sprendžiamas posėdyje, į kurį kviečiami prokuroras, įtariamasis ir jo gynėjas. Kai byla yra perduodama į teismą, dėl intensyvios priežiūros paskyrimo ar jos termino pratęsimo priimdamas nutartį nusprendžia teismas, kurio žinioje yra byla. Galima išskirti, kad intensyvi priežiūra patenka tarp 4 kardomųjų priemonių rūšių (suėmimas, namų areštas ir įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu), kurios yra priskiriamos išimtinai teismo ir teisėjo kompetencijai. Todėl tai reiškia ne tik tai, kad prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnai nėra kompetetingi svarstyti tokios priemonės skyrimo pagrindų ir sąlygų, bet ir tai, kad ši priemonė pakankamai varžo asmens teises ir laisves, todėl jos skyrimas yra patikėtas tik ribotam subjektų ratui.

Pažymėtina, kad kartu su intensyvios priežiūros paskyrimu yra nustatomas šios priemonės taikymo terminas, kuris pirmą kartą negali viršyti 6 mėnesių (BPK 131¹ str. 4 d.). Tačiau įstatymas numato galimybę jį pratęsti iki 3 mėnesių, o šių pratęsimų skaičius nėra ribojamas. Vadinasi praktikoje nėra nustatomas minimalus ir maksimalus kardomosios priemonės taikymo laikotarpis, t. y. kiekvienu atveju atsižvelgiama į individualių aplinkybių visumą. Atkreipiamas dėmesys, kad asmeniui, kuriam paskirta intensyvi priežiūra, kaip kardomoji priemonė, keliami bendrieji teisinio reglamentavimo dalyje išskirti reikalavimai elektroninių priemonių taikymui, tačiau nepaisant jų, teismų praktikoje taip pat formuojami kriterijai, į kuriuos teismas privalo atsižvelgti nustatant intensyvios priežiūros sąlygas ir jų griežtumą.

Intensyvios priežiūros vykdymo kontrolė yra pavesta policijos įstaigai, kuri bendradarbiauja su ikiteisminio tyrimo pareigūnu, prokuroru, teisėju ar teismu šios priemonės vykdymo pažeidimų, pareigų ar draudimų nesilaikymo, taip pat elektroninės priemonės nuėmimo ar gedimo atvejais (Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės..., 2014). Taip pat pabrėžiama, kad vienu metu tam pačiam įtariamajam gali būti taikomos kelios švelnesnės už suėmimą kardomosios priemonės, todėl intensyvi priežiūra gali būti skiriama ne tik kaip savarankiška kardomoji priemonė, bet kartu ir su kitomis priemonėmis (jų skaičius neribojamas).

Analizuojant intensyvios priežiūros taikymą praktikoje, pastebima, kad dažniausiai ši priemonė yra taikoma komplekse su kitomis kardomosiomis priemonėmis (atsitiktine tvarka analizuotose bylose tai sudaro – 90 proc. atvejų). Paprastai intensyvi priežiūra yra skiriama kartu su užstatu bei dokumento paėmimu (pasas arba asmens tapatybės kortelė), rečiau – tik su viena iš šių kardomųjų priemonių, rečiausiai – kartu su rašytiniu pasižadėjimu neišvykti ir kt. kardomosiomis priemonėmis. Tačiau pažymima, kad kardomųjų priemonių neturi būti skiriama daugiau nei tai yra būtina, t. y. jei BPK 119 str. numatyti tikslai bus pasiekti taikant tik intensyvią priežiūrą, tai papildomų procesinių prievartos priemonių taikymas būtų vertinamas kaip perteklinis, neproporcingas ir apsunkinantis kaltinamojo padėtį (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Intensyvi priežiūra kaip kardomoji priemonė baudžiamojo proceso metu varžo asmens laisvę. Tai atsispindi teismų praktikoje, teismui nustatačius atitinkamų sąlygų ir pareigų vykdymą bei draudimų laikymasi, kuris yra susijęs su ribotu asmens judėjimu, ryšių ieškojimu ar palaikymu ir kitais įpareigojimais. Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos teismo nutartimi asmeniui K. K. skiriama intensyvi priežiūra 6 mėnesiams, įpareigojant neišeiti iš namų, adresu (-), išskyrus dalyvavimą teismo posėdžiuose ar lankymąsi sveikatos priežiūros ir gydymo įstaigose (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi G. B. pratęstas intensyvios priežiūros taikymas 3 mėnesiams, leidžiant asmeniui išeiti iš namų, adresu (-), tik darbo dienomis nuo 7 iki 19 val. bei vykstant į teismo posėdžius, taip pat įpareigojant nebendrauti ir neieškoti ryšių su kaltinamuoju N. M. (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi asmeniui A. D. intensyvios priežiūros terminas pratęstas 3 mėnesiams, numatant tokias sąlygas: a) nuo 00.00 val. iki 04.30 val. būti savo gyvenamojoje vietoje, adresu (-), Vilniuje; b) nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiaja K. M., nesilankyti jos darbovietėse ir vietose, kuriose nukentėjusioji gyvena bei lankosi, adresais (-), Vilniuje (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Remiantis pateiktais pavyzdžiais, matoma koks skirtingas gali būti intensyvios priežiūros kaip procesinės prievartos priemonės turinys. Darbo autorės nuomone, šių priemonių taikymo intensyvumą galima suskirstyti keliais lygmenimis: a) asmuo iš esmės yra visiškai izoliuojamas nuo visuomenės (paprastai savo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje) b) asmens

laisvė varžoma dalinai, kuomet be įpareigojimo atitinkamu laiku nepalikti savo gyvenamosios vietos suteikiama galimybė dirbti, mokytis ir kt.

Kaip minėta, teismo diskrecijai yra paliekama nuspręsti kokio intensyvumo priemonės taikymas asmeniui būtų tikslingas atsižvelgiant į aplinkybių visumą. Paprastai yra atsižvelgiama į nusikalstamos veikos sunkumą, jos padarymo aplinkybes, įtariamojo/kaltinamojo asmenybę bei kitus veiksnius: nuolatinę gyvenamąją vietą, šeiminei padėtį (vedęs, išsiskyręs, našlys ir t.t.), nepilnamečius vaikus, darbą ar kitą legalų pragyvenimo šaltinį, sveikatos būklę, socialinius ryšius ir pan. (Šiaulių apygardos teismo 2023 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Tačiau ne visais atvejais kaltinamieji sutinka su jiems paskiriamų intensyvios priežiūros sąlygų vykdymo turiniu. Paprastai praktikoje yra skundžiamas šios priemonės pratęsimas nekeičiant jos vykdymo sąlygų, apeliuojant į tai, kad asmuo per visą kardomosios priemonės – intensyvios priežiūros taikymo laikotarpį nė karto nepažeidė nustatytų kardomosios priemonės sąlygų, netrukdydė baudžiamajam procesui ir dalyvavo visuose teismo posėdžiuose, o jos pratęsimas tokiomis pat sąlygomis būtų kliūtis vystyti nuosavą verslą, pilnai atlikti darbinės funkcijas, kokybiškai pasirūpinti artimųjų gerove ir pan. (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau teismas teigia, kad tokios aplinkybės, kai asmuo laikosi intensyvios priežiūros sąlygų parodo, kad taikoma kardomoji priemonė yra efektyvi ir toliau turi būti taikoma tol, kol egzistuoja rizika, jog kaltinamasis gali trukdyti procesui (Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Pastebėtina, kad teismas visais atvejais įvertina pateikiamus asmens motyvus bei dažnu atveju intensyvios priežiūros sąlygos, atsižvelgiant į kaltinamojo prašymus, yra nuosekliai švelninamos (iš 20 analizuotų atsitiktinių 2023-2020 m. bylų – 12-oje bylų teismai atsižvelgė į asmens prašymą ir švelnino sąlygas). Tai turėtų būti vertinama kaip geroji praktika, motyvuojanti asmenis vykdyti teismo paskirtus įpareigojimus.

Reikia pažymėti, kad be tiesioginio asmens laisvės ribojimo, jam yra sudaromos palankesnės socialinės sąlygos lyginant su griežčiausia kardomąja priemone – suėmimu, t. y. galimybė palaikyti socialinius ryšius, puoselėti šeiminius santykius, su tam tikrais nedideliais, bet būtinais apribojimais iš esmės pilnavertiškai naudotis teise į darbą, rūpintis šeima ir artimaisiais bei leisti laisvalaikį (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 2 d.

nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat asmuo nėra atskiriamas nuo įprastos gyvenamosios aplinkos, nėra visiškai izoliuojamas nuo visuomenės (priklausomai nuo priemonės intensyvumo). Taigi išanalizavus atsitiktine tvarka pasirinktas baudžiamąsias bylas matyti, kad teismai taikydami arba pratęsdami intensyvią priežiūrą laikosi vieningos praktikos. Pažymima, kad „kardomoji priemonė – intensyvi priežiūra yra procesinė prievartos priemonė, kuria suvaržomos asmens teisės ir laisvės siekiant įstatyme numatytų tikslų, todėl akivaizdu, kad dėl šios kardomosios priemonės taikymo kyla tam tikrų nepatogumų asmeniui, kurio atžvilgiu ji yra taikoma“, tačiau „šie nepatogumai nenusveria siekiamo tikslo, dėl kurio intensyvios priežiūros taikymas paprastai yra būtinas“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Praktikoje pastebima problematika dėl intensyvios priežiūros taikymo laiko. Išskiriama, kad įstatymas leidžia intensyvią priežiūrą pratęsti maksimaliai 3 mėnesių laikotarpiui, tačiau kartu šių pratęsimų skaičiaus neriboja. Iš vienos pusės tai galėtų būti vertinama kaip galimybė kiekvieną kartą po nustatyto laikotarpio įvertinti intensyvios priežiūros priemonės taikymo būtinumą užtikrinant sklandų procesą bei asmenų apsaugą tokiaime kontekste, kad prievartos priemonės būtų taikomos tik tiek, kiek yra tikslinga įgyvendinant išsikeltus proceso tikslus. Tačiau iš kitos pusės toks reglamentavimas vertintinas neigiamai, atsižvelgiant į tai, kad žmogaus teisės ir laisvės gali būti varžomos neribotą laiką. Tai sudaro prielaidas asmens, kuris dar nėra pripažintas padaręs nusikalstamą veiką, laisvę suvaržyti neribotam laikui, kuris gali būti toks pat arba net ilgesnis už jam grėšiančią bausmę. Tokiu atveju būtų pažeidžiami *non bis in idem* bei proporcingumo principai, kadangi asmuo baudžiamojo proceso metu neformaliai iš esmės jau būtų atlikęs dar nepaskirtą bausmę. Teismų praktikoje kaltinamieji paprastai skundžiasi ilgu griežtos kardomosios priemonės – intensyvios priežiūros taikymo terminu bei jo atitiktimi proporcingumo principui, todėl manytina, kad šios priemonės taikymo termino ribojimas būtų aktualus siekiant išvengti kaltinamųjų teisių pažeidimų.

Galima teigti, kad su intensyvios priežiūros taikymu yra glaudžiai susijęs kardomųjų priemonių įskaitymas į bausmės atlikimo laiką. Remiantis BK 66 str. 1 d. teismas, skirdamas bausmę asmeniui, kuriam buvo taikytas kardomasis kalinimas (suėmimas), privalo jį įskaityti į paskirtą bausmę. Tačiau baudžiamasis įstatymas nenumato galimybės kardomosios priemonės – intensyvios priežiūros termino įskaityti į bausmės atlikimo laiką, nors ši priemonė yra antra pagal griežtumą kardomoji priemonė ir savo turiniu varžo daugelį asmens

teisių ir laisvių (pavyzdžiui, žmogaus laisvę, teisę į privatų gyvenimą, teisę laisvai kilnotis (judėti) ar išvykti, atitinkamais atvejais teisę dirbti, rūpintis šeima ir kt.).

2022 m. buvo kreiptasi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu pripažinti, kad BK 66 str. 1 d. tiek, kiek, pasak pareiškėjo, juose nenumatyta, kad teismas, skirdamas bausmę asmeniui, kuriam buvo taikyta kardomoji priemonė intensyvi priežiūra, privalo ją įskaityti į paskirtą bausmę, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir konstituciniam teisinės valstybės principui. Šiuo atveju keliamas klausimas dėl kardomosios priemonės intensyvios priežiūros įskaitymo į BK 48 str. nustatytos laisvės apribojimo bausmės atlikimo laiką pagal BK 65 str. 1 d. 1 p. b papunktyje nustatytą vienos bausmės keitimo kita bausme taisyklę. Pareiškėjo vertinimu, tarp asmenų, kuriems intensyvi priežiūra taikoma kaip bausmė, ir asmenų, kuriems ji taikoma kaip kardomoji priemonė, nėra jokių esminių skirtumų. Taigi teismas, skirdamas jam bausmę, tinkamai neatsižvelgė į ilgą laiką taikytą kardomąją priemonę intensyvią priežiūrą, dėl to buvo pažeistos jo konstitucinės teisės ir laisvės (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. rugsėjo 6 d. sprendimas).

Patikslintame prašyme pareiškėjas nurodo, kad kardomąją priemonę intensyvia priežiūra buvo suvaržyta jo laisvė, tačiau įstatyme nėra nenumatytas santykis, kuriuo šios kardomosios priemonės taikymo laikas įskaitomas į paskirtą laisvės atėmimo bausmę, taip suteikiant teismui diskreciją spręsti, koku mastu turi būti atsižvelgiama į dėl taikytos šios kardomosios priemonės patirtą laisvės suvaržymą. Pasak pareiškėjo, dėl „valstybės interesų patirtas laisvės atėmimas“ turi būti įskaitomas į bausmę ar kitaip kompensuojamas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. rugsėjo 6 d. sprendimas).

Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas nepateikia teisinių argumentų kodėl, pagal Konstituciją, kardomoji priemonė intensyvi priežiūra bausmių įskaitymo aspektu turėtų būti vertinama, kaip ir griežčiausia kardomoji priemonė kardomasis kalinimas (suėmimas), ir kodėl dvi skirtingų rūšių kardomosios priemonės (kardomasis kalinimas (suėmimas) ir intensyvi priežiūra turėtų būti vienodai traktuojamos įskaitymo į paskirtą bausmę kontekste. O tokie bendro pobūdžio teiginiai savaime nepagrindžia, kaip konkrečiai ginčijamu teisiniu reguliavimu pažeidžiama Konstitucijos 20 str. 1 d. įtvirtinta žmogaus laisvės neliečiamybė (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. rugsėjo 6 d. sprendimas). Asmeniui nepašalinus prašymo trūkumų, prašymas buvo grąžintas pareiškėjui ir plačiau šis klausimas neanalizuojamas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, laikomasi nuomonės, kad praktikoje turėtų būti apsvarstytas maksimalus intensyvios priežiūros kaip kardomosios priemonės taikymo laikotarpis kartu su galimybe šį terminą įskaičiuoti į bausmės laiką.

Kaip minėta, E. Losio nuomone, intensyvi priežiūra – tai viena iš humaniškiausių prievartos priemonių, mažiausiai varžančių pagrindines asmens teises ir laisves (Losis, 2010, p. 123). Neprieštaraujama, kad taikant intensyvią priežiūrą asmuo nėra atskiriamas nuo visuomenės, tačiau kartu su šia kardomąja priemone tiek asmeniui, tiek pareigūnams kyla atitinkamų nepatogumų:

- 1) **Dėvimo elektroninio stebėjimo įrenginio patogumas.** Pastebima, kad Lietuvoje naudojami elektroninio stebėjimo įtaisai atitinka tarptautinius komforto standartus (Intensyvios priežiūros taikymas – alternatyva bausmės atlikimui, 2022 cituota Levon, Švedas, 2022, p. 184). Pavyzdžiui, nuteistiesiems į techninės elektroninio stebėjimo įrangos komplektaciją įeina komforto elementas, t. y. medžiaginė apykojė, ant kurios dedamas įrenginys. Jo funkcija – sušvelninti sąlytį tarp nuteistojo (kojos) odos ir įrenginio. Laikoma, kad ši papildoma apykojė yra įrangos priedas, tad asmeniui jį dėvėti nėra privaloma.

Apykojė yra projektuojama atsižvelgiant į žmogaus anatomiją tam, kad būtų pritaikyta dėvėti ant kojos kulkšnies, nesukeliant asmeniui didelių nepatogumų, neproporcingai nevaržant kontroliuojamo asmens judesių. Šios priemonės yra atsparios galimam besikeičiančios aplinkos poveikiui, t. y. temperatūros skirtumams, ultravioletinei spinduliutei, vandens poveikiui, slėgiui, fiziniam kontaktui kaip įbrėžimams ar sutrenkimams ir kt. Atsižvelgiant į šias savybes, nuteistasis dėvint elektroninį įrenginį gali maudytis įvairiuose vandens telkiniuose (tiek dirbtiniuose, tiek natūraliuose), kaitintis pirtyje, degintis saulėje, nardyti, sportuoti ir t.t. Nepaisant šių aspektų, specialistai pastebi, kad didžioji dauguma asmenų, kuriems yra taikomas elektroninis monitoringas, skundžiasi elektroninių stebėjimo priemonių dėvėjimo patogumu. Reikia atsižvelgti į tai, kad įrenginys ant asmens kulkšnies yra svetimkūnis, todėl praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet jų dėvėjimas asmeniui sukelia alergiją, nutrynimus ir kitokius nepatogumus. Taip pat šis įrenginys, kaip ir kiti prietaisai, perduodamas informaciją skleidžia elektromagnetines bangas, dėl kurių saugumo nėra garantuojama.

- 2) **Elektroninio stebėjimo įrenginio dydis.** Lietuvos probacijos tarnybos Kauno regiono skyriaus specialistų duomenimis, šiuo metu naudojamą elektroninę įrangą sudaro tik apykojės (apyrankės nenaudojamos), kurios yra sudarytos iš dviejų dalių – pagrindinės bei papildomos. Šios dalys tarpusavyje sujungiamos aplink asmens kulkšnį juose integruotų elementų bei atskiro prietaiso – užrakto pagalba. Minėtų dalių korpusą sudaro plastmasinės bei metalinės konstrukcinės detalės, todėl šių įrenginių dydžio, atsižvelgiant į individualias nuteistojo kūno dalių apimtis, koreguoti negalima. Dėl šios priežasties įrenginiai yra trijų dydžių – S, M, L. Todėl kiekvieną kartą asmeniui uždedant prietaisą yra pritaikomas dydis, geriausiai atitinkantis jo kūno sudėjimą. Pareigūno pastebėjimu, naudojant elektroninio stebėjimo įrenginius kyla problema su jų dydžiais, t. y. asmenims trūksta didesnių dydžių prietaisų, kadangi jų turimos ir naudojamos įrangos pagrindą sudaro S ir M dydžiai. Vadinasi atvejais, kai kiltų poreikis taikyti daugiau L dydžio apykojų – jų asmenims neužtektų.
- 3) **Psichologinis, emocinis elektroninės stebėjimo priemonės dėvėjimo efektas.** Manytina, kad elektroninės priemonės taikymas pažeidžia asmens orumą. Pastebima, kad apykoję asmeniui dėvėti yra privaloma nuolatos, todėl, kai intensyvios priežiūros metu asmuo dirba, lankosi mokymo, gydymo įstaigose, prekybos centruose ir pan., įrenginys dažniausiai yra matomas aplinkiniams. Galima teigti, kad apykojės dėvėjimas tarsi iš karto suformuoja daugelio iš visuomenės narių nuomonę apie asmenį, laikant jį esamu bei potencialiu „nusikaltėliu“. Tai ypač apsunkina socialinių ryšių užmezgimą bei palaikymą, kas veikia kaip didelis psichologinis diskomfortas stebimam asmeniui.
- 4) **Asmens būstui keliami reikalavimai.** Pažymima, kad prieš taikant elektronines stebėjimo priemones pareigūnai turi pareigą įsitikinti, ar asmens būstas atitinka jam keliamus reikalavimus: yra užtikrinamas nuolatinis elektros tiekimas, mobilusis ryšys bei tinkama vieta stacionaraus įtaiso sumontavimui. Stebimojo namuose montuojamas stacionarus elektroninio stebėjimo įrenginys (modulis) pasižymi specifika – draudžiama įrenginį judinti iš pareigūno nustatytos vietos. Todėl praktikoje susiduriama su situacijomis, kuomet sujudintas įtaisas duoda signalą apie daromą pažeidimą, nors pažeidimo nėra. Tai apsunkina tiek nuteistojo kasdienybę, tiek pareigūnų darbą, kuomet yra būtina reaguoti į įspėjimą, nors trikdys nulemtas, pavyzdžiui, buitinės situacijos – dulkių valymo.

Apibendrinant daroma išvada, kad elektroninis monitoringas gali būti suprantamas kaip viena iš kardomųjų priemonių, paprastai kompleksiskai taikomų su kitomis kardomosiomis priemonėmis kaltinamajam. Nors savo paskirtimi intensyvi priežiūra varžo asmens teises ir laisves per atitinkamų sąlygų, pareigų bei draudimų visumą, tačiau teismo diskrecijai yra paliekama nuspręsti kokio intensyvumo priemonės taikymas asmeniui būtų tikslingas atsižvelgiant į individualias aplinkybes. Praktikoje taikant intensyvią priežiūrą kaip kardomąją priemonę susiduriama su tokiais problemomis: neribojamu intensyvios priežiūros taikymu, intensyvios priežiūros neįskaitymu į bausmės atlikimo laiką, kaltinamajam intensyvios priežiūros metu kylančiais nepatogumais, kaip elektroninio prietaiso dydžiu, patogumu, būstui keliamais reikalavimais bei psichologiniu ir emociniu elektroninių stebėjimo priemonių dėvėjimo efektu. Šios problemos apsunkina kardomosios priemonės taikymą, tačiau laikomasi pozicijos, kad nepaisant jų intensyvi priežiūra padeda užtikrinti procesinių tikslų įgyvendinimą neatskiriant asmens nuo visuomenės.

2.2. Elektroninis monitoringas kaip probacijos priežiūros priemonė

Elektroninis stebėjimas gali būti suprantamas kaip nuteistųjų, kuriems paskirta probacija, priežiūros priemonė. Juo užtikrinama lygtinai paleidžiamų nuteistųjų ir nuteistųjų, kuriems bausmės vykdymas atidedamas, kontrolė.

Kaip minėta, remiantis probacijos įstatymo 2 str. 5 d. nuostatomis, probacija – tai sąlyginė alternatyva paskirtai arešto ar laisvės atėmimo bausmei, kurios metu vykdoma probuojamojo priežiūra. Bendraja prasme, jai keliamas veiksmingos probuojamųjų resocializacijos ir jų nusikalstamų veikų recidyvo mažinimo tikslas. Tačiau taip pat pažymima, kad aptariamieji institutai yra glaudžiai susiję ne tik su probacijai keliamu tikslu, tačiau ir su visai baudžiamajai teisei būdingais bausmės tikslais. Siekiama, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis, t. y. iš esmės pagrindinis visų jų tikslas yra resocializuoti (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, 2002). Tai reiškia, kad šiuo aspektu įstatymų leidėjas kelia sau ir kitiems baudžiamosios ir bausmių vykdymo teisės aktus priimančioms subjektams tikslą, kad teisinis reglamentavimas leistų ne tik išsaugoti nuteistųjų gyvybę, sveikatą bei savigarbą, bet ir formuoti nuteistųjų kaip visuomenės narių atsakomybę už savo elgesį jausmą, tokį požiūrį į gyvenimą ir įgūdžius, kurie padėtų jiems tapti įstatymus, žmogiškąsias vertybes ir visuomenės saugumą gerbiančiais žmonėmis (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras, 2004).

Lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų įstaigos. Lygtiniu paleidimu galime laikyti sąlyginį paleidimą iš paskirtos bausmės atlikimo vietos, kai nuteistajam, prižiūrimam atitinkamų institucijų, įstaigų ar pareigūnų yra nustatomi tam tikri draudimai ir / ar įpareigojimai. Tai viena iš tiesiogiai probacijos įstatyme įtvirtintų probacijos formų, kuria anot doc. dr. G. Sakalausko, yra skatinamas pozityvus nuteistųjų asmenų elgesys įkalinimo įstaigoje, sudaromos galimybės nuosekliai ir sisteminei nuteistojo asmens resocializacijai bei skatinama lygtinai paleisto asmens atsakomybė ir savarankiškumas, taip pat (ap)ribojama kalinimo žala (Sakalauskas, 2013).

BVK 82 str. įtvirtina lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimų vietų įstaigos taikymo pagrindus, kuomet nuteistajam yra skiriama intensyvi priežiūra:

- 1) Šio straipsnio 3 dalis numato, kad terminuotą laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji, išskyrus įstatymo numatytas išimtis, atlikę tris ketvirtadalius paskirtos

laisvės atėmimo bausmės yra lygtinai paleidžiami iš laisvės atėmimų vietų įstaigos ir jiems taikoma intensyvi priežiūra.

- 2) Šio straipsnio 4 dalis numato, kad terminuotą laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali būti lygtinai paleisti iki devynių mėnesių anksčiau, negu nustatyta įstatyme.

Analizuojant šiuos teisinius pagrindus reikia išskirti, kad bendrąja prasme nuteistajam tokiu būdu yra suteikiama galimybė laisvės atėmimo bausmės dalį atlikti ne įkalinimo įstaigoje atskirtam nuo visuomenės, o laisvėje, derinant jo priežiūrą su teikiama parama. Įstatymų leidėjas šią galimybę sieja su formalaus ir materialaus pagrindo konstatavimu. Formalųjį lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų įstaigos pagrindą sudaro atlikta tam tikra minimali laisvės atėmimo bausmės dalis, o materialųjį pagrindą – nuteistųjų socialinio tyrimo išvada, patvirtinanti, kad nuteistąjį įmanoma toliau taisyti neizoliuotą nuo visuomenės, bet prižiūrimą, jeigu nuteistasis įsipareigoja doru elgesiu bei stropiu darbu įrodyti, kad pasitaisys (Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras, 2004).

Ši išvada apima kompleksą duomenų apie nuteistąjį ir jo socialinę aplinką, elgesį atliekant laisvės atėmimo bausmę, individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytų priemonių įgyvendinimą, dalyvavimą elgesio pataisos programose ir kt. Nurodomi tokie veiksniai, kurie turi įtakos nuteistojo elgesio rizikai nustatyti taikant metodiką „OASys“ (Čėsniėnė *et al.*, 2015). Ja vadovaujantis yra vertinami nuteistojo statiniai (nusikalstamumo istorija bei prognozuojamas recidyvas) ir dinaminiai (išsilavinimas, galimybė įsidarbinti, ryšiai su šeima bei artimaisiais, piktnaudžiavimas psichiką veikiančiomis medžiagomis, emocinė gerovė ir t.t.) rizikos veiksniai. O šių duomenų visuma ir jų įvertinimas sudaro pagrindą lygtinio paleidimo taikymui arba netaikymui kartu su intensyvia priežiūra – nuteistojo kontrole elektroninėmis stebėjimo priemonėmis.

Pažymima, kad BVK 82 str. 3 d. nuostatų taikymas yra siejamas tik su išskirtų pagrindų konstatavimu. Tad šiuo atveju nėra svarstomas jos taikymo tikslingumas, nes intensyvi priežiūra skiriama kaip bendras kompleksinis institutas kartu su lygtiniu paleidimu iš laisvės atėmimo vietų įstaigos. Todėl nuteistojo pozicija dėl šios priemonės taikymo negali turėti ir neturi įtakos jos skyrimui, atsižvelgiant į lingvistiškai iš įstatymo išplaukiantį imperatyvą „...lygtinai paleidžiami iš laisvės atėmimo vietų įstaigos ir jiems taikoma intensyvi priežiūra“.

Tuo tarpu BVK 82 str. 4 d. taikymas priešingai nei aptarta – yra siejamas būtent su nuteistojo išreiškiamą valia – taikyti jam intensyvią priežiūrą. Nors iš esmės toks asmens sutikimas yra būtinas vadovaujantis BVK 82 str. 4 d., kartu išskiriama, kad tai tik viena iš klausimo dėl nuteistojo lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų įstaigos svarstymo sąlygų, o ne savarankiškas lygtinio paleidimo pagrindas. Todėl net esant savanoriškam asmens sutikimui su intensyvios priežiūros taikymu yra privaloma vertinti aplinkybių visumą priimančią sprendimą nuteistąjį paleisti lygtinai.

Remiantis teismų praktika išskiriama, kad asmens sutikimas nesudaro pagrindo nevertinti kitų, ne tik formalių, bet ir materialių lygtinio paleidimo klausimui spręsti reikšmingų aplinkybių (Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Ši aplinkybė neturi jokios teisinės reikšmės, kai nuteistasis neatitinka įstatyme įtvirtintų sąlygų, kadangi lygtinis paleidimas, nepaisant to, ar nuteistasis yra išreiškęs sutikimą, jog lygtinio paleidimo atveju jam būtų taikoma intensyvi priežiūra, ar ne, gali būti taikomas tik tada, kai nuteistojo daroma pažanga, mažinant pakartotinio nusikalstamumo elgesio riziką, sudaro pagrindą manyti, jog jis laikysis įstatymų ir nenusikals (Kauno apygardos teismo 2019 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Laikomasi nuomonės, kad nuteistųjų socialinio tyrimo išvadoje pateikiami duomenys ne tik lemia lygtinio paleidimo taikymą, bet ir leidžia prognozuoti būsimą asmens elgesį ir įpareigojimų vykdymą nuteistajam išėjus iš laisvės atėmimo vietų įstaigos. Remiantis teismų praktika, galima teigti, kad yra matoma tendencija, jog nuteistieji, kurie laisvės atėmimo vietų įstaigose vengia bendravimo su neigiamai charakterizuojamais nuteistaisiais, palaiko socialinius ryšius su artimaisiais, pataisos įstaigoje dirba ir pragyvena iš gaunamo darbo užmokesčio arba mokosi, taip pat jei tokie asmenys nėra socialiai atsiskykę, geba užmegzti ir palaikyti tarpusavio ryšius, yra mandagūs bei geba interpretuoti socialines situacijas – vertinami palankiau bei jiems sudaromos realesnės lygtinio paleidimo su intensyvia priežiūra taikymo galimybės, t. y. tokie veiksniai teismo vertinami pozityviai. Reikšmingu laikomas nuteistojo elgesys atliekant laisvės atėmimo bausmę (pavyzdžiui, nuteistojo laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu gautos drausminės nuobaudos, vidaus tvarkos taisyklių ir režimo reikalavimų pažeidimai ir kt.), kadangi „nesugebėjimas paklusti nustatytooms taisyklėms esant griežtai bausmės atlikimo vietos kontrolei, leidžia pagrįstai abejoti nuteistojo pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką bei tuo, kad toks asmuo lygtinio paleidimo taikymo

atveju laikysis teismo ir įstatymo jam nustatytų įpareigojimų, t. y. probacijos sąlygų“ (Kauno apygardos teismo 2019 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Lietuvos teisės institutas taip pat atkreipia dėmesį, kad individualizavimo požiūriu yra svarbu atsižvelgti į asmens gebėjimą vykdyti intensyvią priežiūrą ir laikytis visų nustatytų reikalavimų. Ekspertai pažymi, kad intensyvios priežiūros taikymas reikalauja pozityvaus nuteistojo požiūrio ir gebėjimo griežtai organizuoti savo dienotvarkę (ir jos laikytis). Tačiau teigiama, kad praktikoje nemažai nuteistųjų tokių socialinių gebėjimų nėra išvystę (Pagrindinio komiteto išvada dėl Baudžiamojo..., 2019). Todėl kyla rizika, kad šios priemonės taikymas tokiais atvejais taptų beprasmiškas – asmuo elgtųsi nerūpestingai, o siekis asmeniui netaikyti griežtesnių priemonių liktų neįgyvendintas, taip pat galėtų kilti materialinių nuostolių – jei asmuo neprižiūrėtų ar bandytų sugadinti įrangą. Kartu siūloma vengti intensyvią priežiūrą taikyti asmenims, kurie turi priklausomybių nuo psichotropinių medžiagų, intelektinės raidos sutrikimų (Nikartas, Bikelis, 2019, p. 23). Manytina, kad intensyvios priežiūros taikymas būtų apsunkintas, nes asmuo veikiamas papildomo dirgiklio (pavyzdžiui, psichotropinių medžiagų) arba medicininės būklės, negalėtų tinkamai suvokti šios priemonės taikymo esmės bei įgyvendinti jam priskirtų įpareigojimų.

G. Sakalausko pastebėjimu intensyvi priežiūra dirbtinai mažina asmeninės komunikacijos tarp probacijos tarnybos darbuotojo bei nuteistojo poreikį (Sakalauskas, 2020, p. 425). Suskaitmeninus nuteistojo stebėjimą neliko poreikio užtikrinti nuolatinį fizinį nuteistojo ir probacijos pareigūno kontaktą, kadangi kiekvienas nuteistojo veiksmas fiksuojamas elektroninėje stebėjimo informacinėje sistemoje. Nors remiantis Lietuvos probacijos tarnybos Kauno regiono skyriaus specialistų duomenimis, nuteistasis turi pareigą periodiškai lankytis susitikimuose su jam priskirtu probacijos pareigūnu, tačiau susitikimų metu iš esmės sprendžiami tik techninio pobūdžio klausimai, pavyzdžiui, nuteistojo dienotvarkės nustatymas, keitimas, smulkių pažeidimų analizė, dokumentų pildymas ir pan. Taigi nuteistųjų bendravimas su jų priežiūrą atliekančiais probacijos specialistais laikomas daugiau formalumu, nei realios resocializacijos užtikrinimo dalimi. Probacijos įstatymo 19 str. numatytos probuojamojo resocializacijos priemonės įtvirtina idealų vientisą integracijos į visuomenę priemonių kompleksą, kurio pagalba asmeniui būtų užtikrinama dvasinė, socialinė, edukacinė, psichologinė ir kt. pagalba. Tačiau praktikoje jų taikymas apsiriboja pavienėmis priemonėmis, kurių esmė daugeliu atveju tampa teisės aktų nuostatų atpasakojimas, tačiau ne veiksmingo integracijos proceso vykdymas.

Bausmės vykdymo atidėjimas. Viena iš probacijos formų yra bausmės vykdymo atidėjimas, reglamentuotas BK 75 ir 92 straipsniuose. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad bausmės vykdymo atidėjimo institutas yra viena iš baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo formų, be to, tai viena iš efektyviausių racionalios baudžiamosios politikos priemonių, leidžiančių kontroliuoti nusikalstamas veikas padariusių asmenų elgesį laisvėje, neardant jų socialinių ir ekonominių ryšių, apsaugant nuo neigiamo kalinių poveikio, taip mažinant nusikalstamų veikų recidyvo tikimybę (LAT kasacinės nutartys Nr. 2K-7-8-788/2018, Nr. 2K-143-1073/2020 ir kt. cituota Švedas, Levon, 2022, p. 10). Atitinkamai bausmės vykdymo atidėjimo nuostatų tinkamas reglamentavimas sudaro galimybes teismui pagal jam suteiktas diskrecijos ribas nuteistajam realią laisvės atėmimo bausmę taikyti kaip paskutinę priemonę (Marcinauskaitė, 2019, p. 94).

1) Intensyvios priežiūros taikymas atsižvelgiant į bausmės vykdymo atidėjimo institutą gali būti siejamas su arešto bausme.

BK 75 str. 1 d. nustatyta, kad „asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo trijų mėnesių iki vienerių metų ir paskirti jam intensyvią priežiūrą...“, o BK 92 str. 1 d. – „nepilnamečiui, nuteistam arešto bausme, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vieno mėnesio iki devynių mėnesių ir paskirti jam intensyvią priežiūrą...“. Abiem atvejais numatoma, kad nuteistojo buvimo vietą ir laiką nustato teismas.

Dažniausiai tai – nuteistojo gyvenamoji vieta ir tamsusis paros metas, pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismo nutartyje asmeniui A. B. paskirtos arešto bausmės vykdymas atidėtas 6 mėnesiams, paskiriant bausmės atidėjimo laikotarpiui intensyvią priežiūrą, nustatant jo buvimo vietą Probacijos tarnybai nurodytu faktiniu gyvenamuoju adresu, buvimo laiką nuo 22.00 iki 6.00 val. arba Kauno apygardos teismo nutartyje asmeniui S. S. arešto bausmės vykdymas atidėtas 5 mėnesiams, paskiriant intensyvią priežiūrą ir įpareigojant S. S. bausmės vykdymo atidėjimo terminu nuo 23.00 iki 6.00 val. būti savo gyvenamojoje vietoje (duomenys neskelbtini) ir kt. (Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Kauno apygardos teismo 2022 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Lyginant BK 75 str. 1 d. ir BK 92 str. 1 d. normas pastebimi keli akivaizdūs skirtumai: a) subjektai, t. y. vienu atveju teisės norma apima pilnamečius asmenis, kitu – nepilnamečius; b) terminai, kurie atsižvelgiant į a) punkte išskirtus specialiuosius subjektus – nepilnamečius, suponuoja ir švelnesnių sąlygų įtvirtinimą įstatyme jų atžvilgiu;

c) papildoma sąlyga „asmeniui, pirmą kartą nuteistam arešto bausme“, numatyta tik BK 75 str. 1 dalyje, kai tuo tarpu BK 92 str. tokios sąlygos nepilnamečiams nenumato. Reikia pažymėti, kad terminai pasižymi tam tikra specifika, įtvirtinta probacijos įstatymo 28 str. 2 d. Ja remiantis probuojamiesiems, kuriems arešto bausmės vykdymas atidėtas, intensyvi priežiūra yra vykdoma visą bausmės vykdymo atidėjimo laiką, skirtingai nuo kitų bausmių vykdymo atidėjimo (Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, 2011). Taip pat numatyta, kad taikant c) punkte išskirtą nuostatą, pirmą kartą nuteisiamu arešto bausme yra laikytinas asmuo, anksčiau neteistas šia bausme, t. y. apkaltinamuoju nuosprendžiu jam nebuvo paskirta arešto bausmė, arba nors nuosprendžiu tokia bausmė ir buvo paskirta, tačiau iki naujo nusikaltimo padarymo teistumas jam išnykęs arba nustatyta tvarka panaikintas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tai esminė sąlyga šio instituto taikymo prasme, kadangi jos nepaisymas yra pagrindas teismui netaikyti bausmės vykdymo atidėjimo remiantis BK 75 str. 1 dalimi. Remiantis Šiaulių apygardos teismo nutartimi, nuteistasis K. B. apeliaciniu skundu prašo sušvelninti jam paskirtą bausmę, t. y. atidėti jam paskirtos bausmės vykdymą arba skirti bausmę, nesusijusią su trumpalaikiu laisvės atėmimu. Tačiau K. B. skundžiamu nuosprendžiu arešto bausme yra nuteistas nebe pirmą kartą – šios rūšies bausmė (40 parų areštas) pastarajam jau buvo paskirta (apylinkės teismo 2015 m. nuosprendžiu), teistumas iki naujų nusikaltimų padarymo jam nebuvo išnykęs ar panaikintas įstatymų nustatyta tvarka, todėl svarstyti apeliantui skundžiamu nuosprendžiu paskirtos arešto bausmės vykdymo atidėjimo klausimą nėra teisinio pagrindo (Šiaulių apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

- 2) Intensyvios priežiūros taikymas atsižvelgiant į bausmės vykdymo atidėjimo institutą gali būti siejamas su neatsargiais nusikaltimais ir nesunkiais ar apysunkiais tyčiniaus nusikaltimais.

BK 75 str. 2 d. nustatyta, kad „asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų“. Šiais pagrindais atidėjus paskirtos bausmės vykdymą asmeniui skiriama (to paties 75 str. 5 d.) intensyvi priežiūra.

- 3) Intensyvios priežiūros taikymas atsižvelgiant į bausmės vykdymo atidėjimo institutą gali būti siejamas su daliniu paskirtos bausmės vykdymo atidėjimu.

BK 75 str. 3 d. nustatyta, kad „asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis nesunkius ar apysunkius tyčinius nusikaltimus, arba ne daugiau kaip penkeriems metams už sunkų nusikaltimą (išskyrus įstatymo numatytas išimtis), teismas gali iš dalies atidėti paskirtos bausmės vykdymą“. O kartu su daliniu bausmės vykdymo atidėjimu skirti intensyvią priežiūrą (BK 75 str. 5 d.).

Esminė šių BK 75 straipsnio nuostatų taikymo sąlyga – bausmės vykdymas gali būti visiškai ar iš dalies atidėtas, jeigu teismas nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo (Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Pagal teismų praktiką, teismui sprendžiant bausmės vykdymo atidėjimo klausimą, turi būti vertinamos visos bylos aplinkybės, susijusios ir su padaryta nusikalstama veika ir su nuteistojo asmenybe, tai yra nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis, laipsnis, nuteistojo asmenybės teigiamos ir neigiamos savybės, jo elgesys šeimoje ir visuomenėje, polinkiai, nusikalstamos veikos padarymo priežastys, elgesys po nusikalstamos veikos padarymo (ar jis supranta padarytų nusikalstamų veikų pavojingumą ir kritiškai vertina savo elgesį, pripažįsta kaltę, neneigė jos ir ikiteisminio tyrimo metu, nesistengė išvengti atsakomybės, savo elgesiu po nusikalstamos veikos padarymo siekė įrodyti, jog ateityje nedarys kitų veikų) (Šiaulių apygardos teismo 2022 m. lapkričio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Šie ir kiti duomenys turi sudaryti prielaidas išvadai, kad nuteistojo resocializacija galima be realaus laisvės atėmimo arba paskyrus tik dalį laisvės atėmimo bausmės atlikti pataisos įstaigoje. Tačiau akcentuojama, kad atsižvelgiant į bausmės vykdymo atidėjimo metu vykdomą asmens elgesio kontrolę, susijusią su tam tikrais asmeninės laisvės suvaržymais ir atsakomybe, kasacinės instancijos teismo praktikoje konstatuota, jog bausmės vykdymo atidėjimo taikymas negali būti prilyginamas nebaudžiamumui ir nepagarbai įstatymui. Be abejo, šiuo aspektu reikėtų pažymėti, kad taikant bausmės vykdymo atidėjimą humaniškumo principo reikalavimai derintini su teisingumo principu, pagal kurį teismo sprendimu negali būti paneigiama baudžiamosios teisės esmė ir paskirtis, formuojamos nebaudžiamumo nuotaikos, nepagarba įstatymui ar ignoruojami nukentėjusiųjų teisėti interesai (Šiaulių apygardos teismo 2022 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Bausmės vykdymo atidėjimo su intensyvios priežiūros taikymo aspektu aktualu tai, kad BK 75 str. nėra įtvirtinami kriterijai, kuriais vadovaudamasis teismas galėtų spręsti dėl

intensyvios priežiūros skyrimo nuteistajam. Atsižvelgiant į tai, aktualūs tampa bausmės skyrimo pagrindai (BK 54 str. 2 d.) ir bausmės paskirtis, kuria vadovaudamasis teismas turi nustatyti, ar tikslinga nuteistajam taikyti kaip tik tokias elektroninio stebėjimo priemones (Marcinauskaitė, 2019, p. 96).

Apibendrinant daroma išvada, kad nuteistųjų elektroninis monitoringas kaip probacijos priemonė taikomas vykdant lygtinai paleidžiamų nuteistųjų ir nuteistųjų, kuriems bausmės vykdymas atidedamas, kontrolę. Šiais institutais užtikrinamas alternatyvių laisvės atėmimo bausmei priemonių taikymas bei keliamas nuteistųjų resocializacijos tikslas, t. y. siekiama, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis. Pažymima, kad lygtinio paleidimo atveju asmens sutikimas su intensyvios priežiūros taikymu nėra laikomas savarankišku lygtinio paleidimo pagrindu, todėl yra būtina vertinti aplinkybių visumą, susidedančią iš formalaus ir materialaus pagrindų konstatavimo. Kiekvienu atveju svarbu atsižvelgti į asmens gebėjimą vykdyti intensyvią priežiūrą ir laikytis visų nustatytų reikalavimų, kadangi šios aplinkybės gali prognozuoti lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų įstaigos su intensyvia priežiūra efektyvumą. Bausmės vykdymo atidėjimo atveju numatomi 3 skirtingi pagrindai intensyvios priežiūros taikymui. Visų jų tikslas užtikrinti nenutrūkstamą asmens kontrolę, išvengiant fizinio kalinimo bei potencialios žalos nuteistajam.

2.3. Elektroninis monitoringas kaip kriminalinė bausmė

Anot, S. Mesonienės, elektroninis monitoringas gali būti suprantamas kaip atskira kriminalinė bausmė, viena iš tarpinių bausmių rūšių. Teigiama, kad bausmių sistemose kriminalinių bausmių spektras yra plečiamas inkorporuojant tarpines – tarp laisvės atėmimo ir probacijos – bausmes. Taip siekiant įveikti pernelyg plataus laisvės atėmimo bausmės taikymo arba neefektyvios probacijos vykdymo problemas (Mesonienė, 2004, p. 49). Nors Lietuvoje elektroninis stebėjimas savo prigimtimi nėra laikomas savarankiška bausme, tačiau intensyvios priežiūros inkorporavimas į laisvės apribojimo bausmės turinį leidžia nuteistųjų elektroninį monitoringą analizuoti šiame kontekste.

Baudžiamasis įstatymas numato, kad bausmė – tai valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. O jos paskirtis yra apibūdinama per tikslų, įtvirtintų BK 41 str. 2 d., visumą: sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. BK tiesiogiai įtvirtina baigtinį bausmių sąrašą, kuriame yra išskiriama trečia pagal griežtumą – laisvės apribojimo bausmė. Jos taikymo sąlygos reglamentuojamos BK 48 straipsnyje.

Laisvės apribojimas yra viena iš vidutinio griežtumo bausmių rūšių, kurios esmę sudaro terminuotas įstatymo bei teismo nustatytų pareigų (draudimų ir įpareigojimų) taikymas nuteistajam (Kauno apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje). BK 48 str. 3 d. nurodyta, kad teismas, skirdamas laisvės apribojimo bausmę, paprastai paskiria kaltinamajam intensyvią priežiūrą – nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiko kontrolę elektroninio stebėjimo priemonėmis. Kartu su intensyvia priežiūra arba vietoje jos BK 48 str. 4, 5 ir 6 d. pagrindu nuteistajam gali būti paskirti ir tam tikri įpareigojimai (pvz: dalyvauti elgesio pataisos programoje; gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos ir kt.), draudimai (pvz: lankytis tam tikrose vietose ar bendrauti su atitinkamais asmenimis ir kt.) bei baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonės, jeigu teismo nuomone, tai darytų teigiamą įtaką jo elgesiui. Sistemiskai vertinant šias nuostatas matyti, kad tokių priemonių parinkimas bei skyrimas yra teismo prerogatyva. Taip pat numatyta, kad vengimo atlikti laisvės apribojimo bausmę, kai kartu su ja nėra paskirta intensyvi priežiūra,

pasekmė – intensyvios priežiūros, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonės skyrimas bei areštas, tuo tarpu, kai ši jau yra taikoma – laisvės apribojimo keitimas areštu, pagal BK 49 ir 65 str. nustatytas taisykles.

Teismų praktikoje pažymima, kad minėtos normos imperatyviai neįpareigoja teismo skirti nuteistajam intensyvią priežiūrą, kiekvienu konkrečiu atveju tai paliekama teismo diskrecijai. Tai reiškia, kad teismas, skirdamas bausmę, atsižvelgęs į bausmės skyrimo pagrindus ir paskirtį, taip pat įvertinęs kitus reikšmingus duomenis, nusprendžia, ar tikslinga nuteistajam kartu su laisvės apribojimo bausme taikyti ir intensyvią priežiūrą (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tačiau iš teisinio reguliavimo nėra aišku, kokiais atvejais teismas turėtų skirti intensyvią priežiūrą, o kokiais – skyrimas būtų neefektyvus. Pavyzdžiui, teismo nuomone, Šiaulių apygardos teismo nutartyje, M. Š. skirti intensyvią priežiūrą yra netikslinga, atsižvelgiant į kaltinamojo neįgalumą bei su tuo susijusį jo apsunkintą gebėjimą judėti, reikalingumą nuolat lankytis įvairiose gydymo įstaigose. Tačiau laisvės apribojimo laikotarpiu jam taikytini kiti BK 48 str. numatyti įpareigojimai ir draudimai (Šiaulių apygardos teismo 2022 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Kitame Šiaulių apygardos teismo nuosprendyje, teismas įvertindamas kaltinamosios amžių, jos buvimą senatvės pensininke sprendžia, jog jos atžvilgiu nėra tikslinga su laisvės apribojimo bausme taikyti ir intensyvią priežiūrą, tačiau mano esant pagrindui taikyti įstatyme numatytus įpareigojimus – atlyginti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą, be bausmę vykdančios institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos (Šiaulių apygardos teismo 2021 m. kovo 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Kauno apygardos teismo nuosprendžiu L. P. skiriamas laisvės apribojimas be intensyvios priežiūros. Teismas sprendžia, kad nėra tikslo skirti intensyvią priežiūrą, kadangi kaltinamasis šiuo metu studijuoja. Manoma, kad teismo kartu su bausme L. P. parinktas įpareigojimas ir draudimas yra pakankami bausmės paskirčiai įgyvendinti ir darys teigiamą įtaką šio nuteistojo elgesiui (Kauno apygardos teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Vilniaus apygardos teismo nutartyje akcentuojama, kad intensyvi priežiūra dažniausiai skiriama tais atvejais, kai siekiama užtikrinti nuteistojo stebėjimą nustatytu laiku ir užkardyti naujų nusikalstamų veikų padarymą, užtikrinti teismo paskirtų įpareigojimų bei draudimų laikymąsi. Šiuo atveju J. B. nuteistas už vengimą išlaikyti savo vaikus, jo neteisėti veiksmai pasireiškė neveikimu, todėl nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą laiką kontrolė

elektroninio stebėjimo priemonėmis niekaip nebūtų susijusi su padarytu nusikaltimu ir varžytų jo teises labiau nei to reikia bausmės tikslams pasiekti. Todėl teismas pagrįstai neskyrė intensyvios priežiūros kartu su laisvės apribojimo bausme (Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiaulių apygardos teismo nutartyje sprendžiamas T. K. paskirtos laisvės apribojimo bausmės pakeitimo areštu klausimas. Atsižvelgus į asmens prašymą netaikyti arešto bausmės, teismas svarsto kitos įstatyme numatytos priemonės – intensyvios priežiūros taikymą. Tačiau nutartyje konstatuojama, kad skirti vengiančiam atlikti laisvės apribojimo bausmę nuteistajam intensyvią priežiūrą nėra pagrindo, kadangi intensyvi priežiūra šiuo atveju neturėtų jokios įtakos T. K. paskirto įpareigojimo nevertoti psichiką veikiančių medžiagų (alkoholio) tinkamam vykdymui (Šiaulių apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi jei praktikoje nėra siekiama užtikrinti nuolatinės nuteistojo kontrolės arba elektroninėmis priemonėmis nebūtų užtikrinama tokia kontrolė kokios yra siekiama – intensyvios priežiūros taikymas su laisvės apribojimo bausme taptų betikslis ir perteklinis.

Būtina paminėti, kad intensyvios priežiūros taikymas kartu su laisvės apribojimo bausme nuteistajam yra neišvengiamai susijęs su tam tikrais ribojimais, nepatogumais. Šiaulių apygardos teismo nutartyje išskiriama, kad T. P. intensyvi priežiūra su laisvės apribojimo bausme paskirta siekiant teisėto tikslo – bausmės tikslų įgyvendinimo, intensyvi priežiūra yra laikino pobūdžio, jos taikymo laikas ribotas ir ji galioja iki bausmės įvykdymo pabaigos, o nuteistojo teisės nevaržomos labiau, nei to reikia bausmės tikslams pasiekti. Teisėjų kolegijos vertinimu, nuteistojo patiriami nepatogumai neproporcingai nevaržo ir neriboja jo teisių bei laisvių. Paskirta kontrolė elektroninio stebėjimo priemonėmis nesudaro nuteistajam kliūčių užsiimti darbine veikla, kadangi T. P. skirtų įpareigojimų ir draudimų pobūdis (būti numatytu laiku savo gyvenamojoje vietoje bei draudimas išvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų) nėra absoliutus. Tai reiškia, kad nuteistajam iš anksto suderinus ir gavus bausmę vykdančios institucijos leidimą – galima nukrypti nuo minėtų įpareigojimų bei draudimų ir tai nebus laikoma pažeidimu. Todėl teismo nuomone, nuteistojo patiriami nepatogumai, suvaržymai yra objektyvus bausmės požymis, priešingu atveju bausmė prarastų savo prasmę (Šiaulių apygardos teismo 2022 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Nepaisant to, kad laisvės apribojimas yra laikomas alternatyva laisvės atėmimo bausmei, kas suponuoja švelnesnės bausmės skyrimą kaltinamajam ir galimybę vykdyti bausmę neizoliuojant asmens nuo visuomenės, teorijoje kvėscionuojamas laisvės apribojimo bausmės turinio papildymas intensyvios priežiūros elementu. Primenama, kad intensyvia priežiūra laisvės apribojimo bausmė papildyta BK pakeitimo įstatymu Nr. XIII-2263, BK 48 str. pakeitimams įsigaliojus 2020 m. liepos 1 d.

Pagrindinio komiteto išvadoje dėl BK pakeitimo įstatymo projekto, Seimo kanceliarijos Teisės departamentas atkreipia dėmesį į tai, kad intensyvi priežiūra yra ne materialinės baudžiamosios teisės, o penitencinės (bausmių vykdymo teisės) institutas. Ši nuostata grindžiama tiesiogine nuoroda į probacijos įstatymą ir jame pateikiamą intensyvios priežiūros sąvoką. Teigiama, kad nustatant intensyvią priežiūrą kaip vieną iš bausmės elementų, į vieną dalyką sudedami skirtingų teisės šakų (materialinės baudžiamosios teisės ir penitencinės teisės) tarpusavyje sunkiai suderinami institutai. Pabrėžtina, kad negalima paskirti realios bausmės (šiuo atveju – laisvės apribojimo), kurios turinį sudarytų bausmės vykdymo atidėjimo elementai. Tai prieštarautų ne tik visai BK sistemai, bet ir logikai, todėl Teisės departamentas laikosi pozicijos, kad intensyvi priežiūra nėra ir negali būti traktuojama kaip bausmė ar bausmės turinį sudarantis elementas (Pagrindinio komiteto išvada dėl Baudžiamojo..., 2019). Tuo tarpu Komitetas šiai nuomonei nepritaria ir pažymi, kad BK projekte intensyvi priežiūra nėra traktuojama kaip bausmė. Ji numatyta kaip bausmės elementas tokiomis pačiomis sąlygomis, kaip ir kiti šiai dienai skiriami nuteistajam laisvės apribojimu įpareigojimai ir draudimai. Penitencinės teisės elementų BK projekte nėra, o kartu su BK projektu yra teikiamas ir BVK projektas, kuriame aptarti visi su laisvės apribojimo vykdymu susiję aspektai. Todėl daroma išvada, kad bausmės elementai netinkamai palyginti su probacijos elementais (Pagrindinio komiteto išvada dėl Baudžiamojo..., 2019).

Darbo autorės nuomone, pirminis elektroninio monitoringo integravimo į Lietuvos baudžiamąją justiciją tikslas siejamas su retesniu ir trumpesniu laisvės atėmimo bausmės skyrimu, laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičiaus mažinimu, veiksminga nuteistųjų resocializacija ir t.t. Tai reiškia, kad elektroninis stebėjimas buvo suprantamas kaip viena iš probacijos priemonių ir tik vėliau jos turinys atitinkamai plečiamas. Tačiau plečiant elektroninio monitoringo taikymą paskirtis išlieka nepakitusi, t. y. skatinti alternatyvių laisvės atėmimui priemonių taikymą. Todėl manytina, kad būtent istorinė šio instituto raida

suponuoja jo, kaip vienos iš bausmių vykdymo teisės priemonių, prigimtį, kuri nebuvo ir nėra tiesiogiai siejama su materialiąja baudžiamąja teise. Kartu išskiriama, kad laisvės apribojimo bausmės vykdymas (su arba be intensyvios priežiūros taikymo) yra priskirtas Lietuvos probacijos tarnybos kompetencijai, kas vėlgi bendrąja prasme galėtų būti vertinama kaip tiesioginė sąsaja su probacijos institutu ir jo prigimtimi bei tikslais.

Kaip išskirta anksčiau, intensyvios priežiūros taikymas su laisvės apribojimo bausme nėra imperatyvus. Tačiau teisės taikytojo požiūriu tokia straipsnio konstrukcija („...paprastai paskiria...“) gali būti interpretuojama taip, kad intensyvios priežiūros netaikymas yra daugiau išimtis nei bendra taisyklė. Tai leidžia daryti prielaidą apie pernelyg plataus intensyvios priežiūros taikymo praktikoje riziką. Todėl teikiamas siūlymas įstatyme apibrėžti intensyvios priežiūros taikymo kriterijus, tam kad būtų mažinamas inertiškas, betikslis intensyvios priežiūros taikymas (Nikartas, Bikelis, 2019, p. 24).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje elektroninis monitoringas nėra laikomas savarankiška bausme, tačiau jo taikymas kartu su laisvės apribojimo bausme leidžia daryti išvadą, kad intensyvi priežiūra yra suprantama kaip šios bausmės turinio elementas. Išskiriama, kad teorijoje kvescionuojamas toks intensyvios priežiūros inkorporavimas į materialiąją baudžiamąją teisę. Autorės nuomone, remiantis istorine elektroninio monitoringo raida, šio instituto prigimtis yra siejama su probacija, todėl abejojama dėl intensyvios priežiūros ir laisvės apribojimo bausmės taikymo veiksmingumo nuteistajam. Remiantis teismų praktika teigiama, kad intensyvios priežiūros taikymas kartu su laisvės apribojimo bausme yra priskiriamas teismo diskrecijai, tačiau kaip teisinio reguliavimo trūkumas šiame kontekste įžvelgiamas teisės normos neapibrėžtumas. Tai leidžia daryti išvadą, kad intensyvi priežiūra yra daugiau būtinasis BK 48 str. požymis nei individualių bylos aplinkybių nulemtas priemonės taikymas.

IŠVADOS

1. Elektroninis monitoringas – pakankamai jaunas, dar tik besiformuojantis ir plečiantis savo taikymo ribas institutas Lietuvos baudžiamojoje justicijoje.
2. Elektroninis stebėjimas nėra reglamentuojamas viename teisės akte. Toks teisinis reglamentavimas apsunkina jo pokyčius, kuomet vieno teisės akto pasikeitimai įpareigoja keisti ir kitus su juo glaudžiai susijusius aktus. Pažymima, kad elektroninio monitoringo taikymo praktikoje rodikliai yra nuolat kintantys, atsižvelgiant į teisinių, socialinių, finansinių ir kt. aplinkybių visumą. Todėl laikomasi pozicijos, kad per 10 elektroninio monitoringo taikymo praktikoje metų dar nėra susiformavusi akivaizdi šių rodiklių kaitos tendencija.
3. Nuteistųjų elektroninis monitoringas neturi vieningo sąvokos apibrėžimo, todėl valstybei yra paliekama šios sąvokos interpretacijos laisvė. Tai privalumas, kadangi Lietuvai nėra primetama kitų valstybių praktika bei nėra siekiama automatiškai ją kopijuoti, o remiantis sąvokų įvairove atskleidžiamas šio instituto daugiapusiškumas ir įvairiapusė doktrina. Tačiau su interpretacijos laisve kyla grėsmė netinkamam ar iškreiptam elektroninio stebėjimo aiškinimui.
4. Elektroniniam monitoringui yra keliama įvairūs tikslai. Tai – nuteistųjų resocializacija bei nuolatinės kontrolės užtikrinimas, recidyvo ir įkalinimo įstaigose esančių asmenų skaičiaus mažinimas, retesnis ilgalaikės laisvės atėmimo bausmės taikymas ir pan. Tačiau darbo autorės nuomone, naivu tikėtis, kad vienos priemonės integravimas į Lietuvos teisinę sistemą iš esmės išspręstų daugelį baudžiamosios justicijos problemų. Sutinkama, kad tai gali sumažinti tam tikrus statistinius rodiklius, tačiau pakankamai jaunas ir mažai analizuotas institutas neturėtų talpinti tokios didelės atsakomybės baudžiamosios politikos atžvilgiu.
5. Teisinio reglamentavimo ir taikymo procedūros aspektai daro įtaką užtikrinant sklandų elektroninio monitoringo taikymą nuteistiesiems, kadangi yra išvengiama pareigūnų savivalės, nuteistųjų teisių ir laisvių pažeidimo, nukrypimo nuo teisės normų. Manytina, kad tinkama informacijos sklaida turėtų sumažinti galimų pažeidimų skaičių.
6. Elektroninis monitoringas gali būti suprantamas kaip viena iš kardomųjų priemonių, paprastai kompleksiskai taikomų su kitomis kardomosiomis priemonėmis

- kaltinamajam. Nors savo paskirtimi intensyvi priežiūra varžo asmens teises ir laisves, tačiau teismo diskrecijai yra paliekama nuspręsti kokio intensyvumo priemonės taikymas asmeniui būtų tikslingas atsižvelgiant į individualias aplinkybes.
7. Praktikoje taikant intensyvią priežiūrą kaip kardomąją priemonę susiduriama su tokiomis problemomis: neribojamu intensyvios priežiūros taikymu, intensyvios priežiūros neįskaitymu į bausmės atlikimo laiką, kaltinamajam intensyvios priežiūros metu kylančiais nepatogumais, kaip elektroninio prietaiso dydžiu, patogumu, būstui keliamais reikalavimais bei psichologiniu ir emociniu elektroninių stebėjimo priemonių dėvėjimo efektu. Šios problemos apsunkina kardomosios priemonės taikymą, tačiau laikomasi pozicijos, kad nepaisant jų intensyvi priežiūra padeda užtikrinti procesinių tikslų įgyvendinimą neatskiriant asmens nuo visuomenės.
 8. Nuteistųjų elektroninis monitoringas kaip probacijos priežiūros priemonė taikomas vykdant lygtinai paleidžiamų nuteistųjų ir nuteistųjų, kuriems bausmės vykdymas atidedamas, kontrolę. Pažymima, kad lygtinio paleidimo atveju asmens sutikimas su intensyvios priežiūros taikymu nėra laikomas savarankišku lygtinio paleidimo pagrindu, todėl yra būtina vertinti aplinkybių visumą, susidedančią iš formalaus ir materialaus pagrindų konstatavimo. Kiekvienu atveju svarbu atsižvelgti į asmens gebėjimą vykdyti intensyvią priežiūrą ir laikytis visų nustatytų reikalavimų, kadangi šios aplinkybės gali prognozuoti lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų įstaigos su intensyvia priežiūra efektyvumą.
 9. Lietuvoje elektroninis monitoringas nėra laikomas savarankiška bausme, tačiau jo taikymas kartu su laisvės apribojimo bausme leidžia daryti išvadą, kad intensyvi priežiūra yra suprantama kaip šios bausmės turinio elementas. Teorijoje kviescionuojamas toks intensyvios priežiūros inkorporavimas į materialiąją baudžiamąją teisę. Autorės nuomone, remiantis istorine elektroninio monitoringo raida, šio instituto prigimtis yra siejama su probacija, todėl abejojama dėl intensyvios priežiūros ir laisvės apribojimo bausmės taikymo veiksmingumo nuteistajam.
 10. Intensyvios priežiūros taikymas kartu su laisvės apribojimo bausme yra priskiriamas teismo diskrecijai, tačiau kaip teisinio reguliavimo trūkumas šiame kontekste išvelgiamas teisės normos neapibrėžtumas. Tai leidžia daryti išvadą, kad intensyvi priežiūra yra daugiau būtinasis BK 48 str. požymis nei individualių bylos aplinkybių nulemtas priemonės taikymas.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. lapkričio 27 d. pamatinis sprendimas 2008/947/TVR dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą. *OJ L* 337, p. 102.
2. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacija CM/Rec(2014)4 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000016805c64a7#globalcontainer [žiūrėta 2023 m. vasario 6 d.].

Nacionaliniai teisės aktai:

3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 73-3084.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimas Nr. 220 „Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 27-989.
7. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 4-108.
8. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas (2011). *Valstybės žinios*, 4-110.
9. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. 1V-863 „Dėl intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“. TAR, 19993.
10. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas (2015). TAR, 11069.
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymas (2019). TAR, 11177.

12. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo Nr. XI-1860 pakeitimo įstatymas (2019). TAR, 11184.
13. Lietuvos probacijos tarnybos direktoriaus 2021 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. V-120 „Dėl Elektroninio monitoringo sistemos naudojimo Lietuvos probacijos tarnyboje patvirtinimo“.
14. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas (2022). TAR, 15495.
15. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus ir Lietuvos probacijos tarnybos direktoriaus 2022 m. liepos 4 d. įsakymas Nr. V-188 / V-232 „Dėl elektroninio stebėjimo priemonių naudojimo ir probuojamųjų bei nuteistųjų stebėjimo šiomis priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 14659.
16. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus ir Lietuvos probacijos tarnybos direktoriaus 2022 m. rugpjūčio 12 d. įsakymas Nr. V-299 / V-233 „Dėl elektroninio stebėjimo priemonių naudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR, 17062.

Specialioji literatūra:

17. Blaževičius, J., Usik, D. ir Švedas, G. (2004). *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso komentaras*. Vilnius: teisinės informacijos centras.
18. Čėsniėnė, I., Laurinavičius, A. ir Ustinavičiūtė, L. (2015). Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas Lietuvoje: esama situacija ir raidos tendencijos¹. Iš: *Kriminologijos studijos*. Mokslo žurnalas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 59-81.
19. Goda, G., Kazlauskas, M. ir Kuconis, P. (2011). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras.
20. Levon J. ir Švedas G. (2022). Arešto bausmės vykdymo atidėjimo instituto probleminiai aspektai Lietuvoje. *Teisė*, 123, 8-23, <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.123.1>
21. Levon J. ir Švedas G. (2022). Bausmės vykdymo atidėjimo nepilnamečiams naujovės ir probleminiai aspektai. *Vilnius University Open Series*, p. 167-191, <https://doi.org/10.15388/KSK.2022.8>

22. Losis, E (2010). *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15995/Disertacija_Losis.pdf?sequence=2&isAllowed=y [žiūrėta 2023 m. vasario 6 d.].
23. Marcinauskaitė, R. (2019). Baudžiamojo kodekso naujovės, susijusios su baudmės vykdymo atidėjimo taikymu. *Lietuvos teisė 2019. Esminiai pokyčiai*, 93-97, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16257/2019%20Teise_3.2._Marcinauskaitė%cc%87.pdf?sequence=1&isAllowed=y [žiūrėta 2023 m. vasario 7 d.].
24. Mesonienė, S. (2004). Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas. *Jurisprudencija*, 52(44), 47-57 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3266> [žiūrėta 2023 m. vasario 3 d.].
25. Mesonienė, S. (2009). Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 3(117), 197–216 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1550> [žiūrėta 2023 m. sausio 23 d.].
26. Nikartas, S., Bikelis S. (2019). Dėl įstatymų projektų Nr. 18 - 12583 - 12589 suderinimo. *Teisės e-aktualijos*, 1(16), 21-32 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2019/03/aktualijos-19-_1-Nr16.pdf [žiūrėta 2023 m. kovo 16 d.].
27. Sakalauskas, G. (2013). Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 4(82), 5-39.
28. Sakalauskas, G. ir kt. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2020/03/Kalinimo-salygos.pdf> [žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.].
29. SCHWITZGEBEL, R. K. *Streetcorner Research: An Experimental Approach to the Juvenile Delinquent*. Cambridge: Harvard University Press, 1965, p. 45 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://rgable.wordpress.com/electronic-monitoring-of-criminal-offenders/> [žiūrėta 2023 m. vasario 3 d.].

30. Švedas, G. (2003). *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
31. Uscila, R. (2016). Stebėjimo priemonių taikymas baudžiamajoje justicijoje. Iš: Juodkaitė-Granskienė, G. ir Malewski, H. (red.) (2016). *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*. Vilnius, Varšuva: Lietuvos teismo ekspertizės centras, 399-410 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/09/270101-1.pdf> [žiūrėta 2023 m. vasario 10 d.].

Teismų praktika:

Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. rugsėjo 6 d. sprendimas Nr. KT106-A-S97/2022 „Dėl prašymo Nr. 1A-14/2022 grąžinimo“.

Bendrosios kompetencijos teismų praktika:

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-192-511/2021. *Teismų praktika*, 56, p. 385-390.
34. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-23-1020/2020.
35. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-187-1076/2020.
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-343-487/2020.
37. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-327-1076/2021.
38. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-85-1076/2022.
39. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-13-626/2023.
40. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-422-593/2019.
41. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. liepos 23 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 1S-563-317/2019.

42. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-78-493/2020.
43. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-243-485/2020.
44. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-462-478/2020.
45. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-116-255/2020.
46. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-67-519/2021.
47. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-53-309/2022.
48. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-156-929/2022.
49. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-254-966/2022.
50. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-196-806/2022.
51. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. rugpjūčio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-394-926/2022.
52. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. rugpjūčio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-248-1053/2022.
53. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. rugpjūčio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-92-282/2022.
54. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-227-300/2022.
55. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-534-1058/2022.
56. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-282-300/2022.
57. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-253-744/2022.

58. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-224-795/2022.
59. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-311-360/2022.
60. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-88-519/2022.
61. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-331-844/2022.
62. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-20-354/2023.

Kiti šaltiniai:

63. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto Nr. XIP-1892. Registracijos data 2010-04-07 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.368962> [žiūrėta 2023 m. sausio 30 d.].
64. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2012 m. darbo su nuteistaisiais, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
65. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2013 m. darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
66. Tarptautinių žodžių žodynas, 2013 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://vlkk.lt/konsultacijos/1831-monitoringas-stebesena> [žiūrėta 2023 m. vasario 3 d.].
67. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2014 m. darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html

- departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
68. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2015 m. darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
69. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2016 m. darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
70. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2017 m. darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
71. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2018 m. darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnyboje priežiūroje, ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
72. Aiškinamasis raštas dėl baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymo, bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo, baudžiamojo proceso kodekso 309, 339, 342, 353, 354, 357, 358, 360, 361, 362 63 ir 364 straipsnių pakeitimo įstatymo, probacijos įstatymo Nr. XI-1860 pakeitimo įstatymo, suėmimo vykdymo įstatymo Nr. I-1175 2, 6, 7, 8, 12, 17, 20, 22, 27, 30, 32, 36, 40 straipsnių pakeitimo ir 43 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo ir pataisos pareigūnų veiklos įstatymo Nr. XIII-1387 4 ir 10 straipsnių pakeitimo ir 5 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektų Nr. XIII-3172. Registracijos data 2019-01-16 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f14dce70195a11e9bd28d9a28a9e9ad9>.

73. Lietuvos Respublikos Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto 2019 m. birželio 5 d. pagrindinio komiteto išvada Nr. 102-P-31 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 46, 47, 48, 49, 51, 55, 67, 70, 71, 74, 75, 82, 85, 92 ir 243 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIII P-3172. Registracijos data 2019-06-07 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5ee21e0088eb11e98a8298567570d639?jfwid=-thr0u2x34> [žiūrėta 2023 m. kovo 15 d.].
74. Lietuvos probacijos tarnybos 2019 m. darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnyboje priežiūroje, statistinė ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departmentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
75. Lietuvos probacijos tarnybos 2020 m. darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnyboje priežiūroje, statistinė ataskaita. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departmentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
76. Lietuvos probacijos tarnybos 2021 m. darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnyboje priežiūroje, statistinė ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departmentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html [žiūrėta 2023 m. sausio 27 d.].
77. Susitarimas „Dėl elektroninio stebėjimo įrangos priskyrimo ir tinkamo naudojimo“ (2023).
78. Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2023 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/nuteistasis/> [žiūrėta 2023 m. vasario 3 d.].

SANTRAUKA

Nuteistųjų elektroninio monitoringo teorinės ir praktinės problemos

Gabrielė Grigonytė

Magistro darbe analizuojama nuteistųjų elektroninio monitoringo teorinių ir praktinių problemų tema, nagrinėjant Lietuvos Respublikos teisės aktus, mokslininkų publikacijas bei teismų praktikoje pateiktus išaiškinimus.

Darbe nagrinėjama elektroninio monitoringo kaip instituto istorinė raida per teisinio reglamentavimo kaitos ir 2012-2021 m. laikotarpio statistinių duomenų analizę. Apžvelgiami esminiai pokyčiai, susiję su šio instituto išplėtimu, įsigalioję 2015 m. rugsėjo 1 d. ir 2020 m. liepos 1 d. Baudžiamojo kodekso, Bausmių vykdymo kodekso bei Probacijos įstatymo straipsnių pakeitimo įstatymais.

Remiantis įvairiais šaltiniais darbe atskleidžiama elektroninio monitoringo samprata bei išskiriami bendrieji visam elektroninio monitoringo institutui keliami tikslai. Pripažįstama, kad iki šiol nėra vieno bendro ir visuotinai priimto nuteistųjų elektroninio monitoringo sąvokos apibrėžimo, todėl valstybei yra paliekama šios sąvokos interpretacijos laisvė. Supažindinama su nuteistųjų elektroninio monitoringo teisinio reglamentavimo ir taikymo procedūros ypatumais vadovaujantis naujausiomis teisės aktų redakcijomis, kurie daro įtaką užtikrinant sklandų elektroninio monitoringo taikymą nuteistiesiems.

Darbe analizuojamas elektroninis monitoringas per jo formų sistemą: kaip kardomoji priemonė baudžiamojo proceso metu, kaip probacijos priežiūros priemonė ir kaip viena iš kriminalinių bausmių.

Remiantis šia elektroninio monitoringo formų sistemos analize identifikuojamos teorijoje ir praktikoje kylančios problemos: neribojamas intensyvios priežiūros taikymas, intensyvios priežiūros neįskaitymas į bausmės atlikimo laiką, teisės normos neapibrėžtumas, kriterijai, kuriais teismas vadovujasi skirdamas elektroninį stebėjimą. Taip pat asmens gebėjimas vykdyti intensyvią priežiūrą ir laikytis visų nustatytų reikalavimų bei intensyvios priežiūros metu asmeniui kylantys nepatogumai, kaip elektroninio prietaiso dydis, patogumas, būstui keliami reikalavimai, psichologinis ir emocinis elektroninių stebėjimo priemonių dėvėjimo efektas ir kt.

SUMMARY

Theoretical and Practical Problems of Electronic Monitoring of Convicts

Gabrielė Grigonytė

The Master's thesis analyses the theoretical and practical problems of electronic monitoring of convicts by examining the legislation of the Republic of Lithuania, scientific publications and explanations given in case law practice.

The paper examines the historical development of electronic monitoring as an institute during the analysis of changes in legal regulations and statistical data for the period 2012-2021. The essential changes related to the extension of this institute, which came into force on 1 September 2015 and 1 July 2020 with laws amending articles of the Criminal Code, the Penal Sanction Enforcement Code and the Probation Act.

Drawing on various sources, the paper outlines the concept of electronic monitoring and identifies the general objectives of the whole institution of electronic monitoring. It is acknowledged that there is still no single and universally accepted definition of electronic monitoring of convicts, which leaves the state free to interpret this concept. The specifics of the legal regulation and procedure for the application of electronic monitoring of convicts in accordance with the latest versions of legislation, which have an impact on ensuring the smooth application of electronic monitoring of convicted persons, are presented.

The paper analyses electronic monitoring through a system of its forms: as a precautionary measure in criminal proceedings, as a probation supervision measure and as one of the criminal penalties.

Based on this analysis of the system of electronic monitoring forms, the following problems are identified in theory and in practice: the unrestricted use of intensive supervision, the non-counting of intensive supervision as part of the sentence, the vagueness of the legal provision and the criteria used by the court when imposing electronic monitoring. The ability of the person to comply with the intensive supervision and to comply with all the requirements laid down, as well as the inconveniences caused to the person during intensive supervision, such as the size of the electronic device, the comfort, the housing requirements, the psychological and emotional effect of wearing the electronic monitoring device, etc.